

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Platskänslan på en innergård i Göteborg

En jämförelse mellan planerarnas vision och de boendes uppfattning

Madeleine Almqvist & Ida Joelsson

VT 2014

Kandidatuppsats på Institutionen för Ekonomi och Samhälle vid Göteborgs Universitet.
Geografiprogrammet.Handledare: Doktor Andrew Byerley.

Sammanfattning

Denna fallstudie, "Platskänslan på en innergård i Göteborg", syftar till att undersöka om planerarnas vision överensstämmer med de boendes uppfattning rörande platskänslan och den fysiska miljön på en innergård i Göteborg. Genom att utföra en enkätundersökning har de boendes uppfattning klarlagts, vilken sedan jämförts med den sammanlagda visionen för utformningen av innergården vi har fått från att göra intervjuer med ansvarig planchef, byggherre och landskapsarkitekt samt utifrån skrivna källor. Studien har visat att visionen stämmer relativt väl med de boendes uppfattning, men skiljs åt något när det kommer till sociala aspekter. Detta kan dock bero på att kvarteret är såpass nybyggt och att platskänslan, som hela tiden rekonstrueras, kan behöva tid att utvecklas. Vad gäller planeringsprocessen är det många inblandade aktörer, vilket gör att ett helhetsperspektiv såsom *platskänsla* kan falla mellan springorna. Därför är det viktigt att begreppet *platskänsla* integreras mer på alla nivåer i planeringsprocessen. Slutsatsen är att innergården har en relativt god platskänsla utifrån våra undersökta parametrar, trots det används den inte aktivt av de boende. Planerarnas vision för Spilkumens innergård stämmer dock relativt väl överens med de boendes uppfattning om platskänslan, som dessutom har potential att utvecklas i framtiden med hjälp av bostadsrättsföreningarna.

Nyckelord: Platskänsla, Fysisk miljö, Innergård, Användarperspektiv, Stadsplanering.

Abstract

This case study, “The sense of place in a courtyard in Gothenburg”, examines whether the city planners’ vision correspond to the residents’ perception regarding the sense of place and the physical environment in a courtyard in Gothenburg. By carrying out a questionnaire survey, the inhabitants’ perception has been explicated, which we have then compared to the total vision for the design of the courtyard that we have gathered from doing interviews with the planning executive, the developer and the landscape architect as well as reviewing the development plan. The study has shown that the vision coincides relatively well with the residents’ perception, but it differentiates when it comes to social aspects. This can be dependent upon the neighborhood being so new and that the sense of place, which is constantly being reevaluated, might need time to develop. Regarding the planning process there are many participant actors, which results in the fact that a holistic perspective such as *sense of place* might be overlooked, why it is important that the term *sense of place* is integrated in all the levels of the planning process. The conclusion is that the courtyard has a relatively good sense of place judging from our parameters, despite this it is not used actively by the residents. The planners’ vision for the courtyard of Spilkumen coincides relatively well with the residents’ perception regarding the sense of place, which furthermore has the potential to develop in the future with the help of the housing cooperative.

Key words: Sense of place, Physical environment, Courtyard, User perspective, City planning.

Förord

Vi vill inledningsvis tacka de personer som på olika sätt hjälpt till med förverkligandet av denna kandidatuppsats inom Geografiprogrammet på Göteborgs Universitet. Först och främst vill vi rikta ett stort tack till studiens deltagare – alla de som besvarat enkäterna samt intervjupersonerna Kenneth Fondén, Martin Cagner, Camilla Sandegård och Maria Karlsson. Tack för er tid, ert engagemang och ert bidrag till studien! Vi vill även tacka Martin Nilsson, kommunikationsansvarig för bostadsrättsföreningen Drejaren, för ditt engagemang och stöd i början av arbetet.

Ett stort tack vill vi rikta till vår handledare doktor Andrew Byerley, som kom med kloka råd och som guidade oss i vårt kandidatarbete. Vi vill även tacka Bodil Jansund, som alltid varit tillgänglig för frågor och uppmuntran när arbetsbördan känts tung.

Göteborg, maj 2014.

Madeleine Almqvist & Ida Joelsson

Innehållsförteckning

Platskänslan på en innergård i Göteborg	I
Sammanfattning.....	II
Abstract	III
Förord.....	IV
1. Introduktion.....	1
1.1. Inledning.....	1
1.2. Syfte	1
1.3. Frågeställningar.....	2
1.4. Avgränsningar	2
2. Teori	4
2.1. Platskänsla	4
2.2. Fysiska miljöns påverkan på de sociala aspekterna	5
2.3. Sociala aspekter och trygghet	7
2.4. Appropriation och användning av utemiljöer	8
2.5. Användarperspektiv och aktörer i planeringsprocessen	9
3. Områdesbeskrivning.....	11
4. Metod	14
4.1. Val av parametrar, undersökningsområde och intervjupersoner.....	14
4.2. Enkätundersökning om de boendes uppfattning	15
4.3. Intervju med planerarna.....	17
4.4. Källmaterial.....	18
5. Metoddiskussion.....	19
5.1. Positionalitet och val av parametrar.....	19
5.2. Enkätundersökning med de boende	19
5.3. Intervjuer med planerarna	21
5.4. Validitet och generalisering	21
5.5. Källkritik.....	22
5.6. Alternativa metoder	23
6. Resultat.....	24
6.1. Redogörelse för planeringsprocessen och dess begränsningar	24
6.2. Målgrupp och användarperspektiv.....	26
6.3. Planerarnas vision för Spilkumens innergård.....	27
6.4. Innergårdens slutresultat	30

6.5. Enkätresultat - de boendes uppfattning om Spilkumens innergård	30
7. Diskussion	37
7.1. Platskänsla	37
7.2. Planerarnas vision i jämförelse med de boendes uppfattning gällande innergården	37
7.3. Maktförhållanden	40
7.4. Tillgodoseende av användarperspektiv	42
7.5. Förslag till vidare forskning.....	43
8. Slutsats	44
9. Källhänvisning.....	45
10. Bilagor	47
Bilaga 1. Enkätundersökning för de boende i kvarteret Spilkumen	47
Bilaga 2. Strukturmall för intervjufrågor	49

1. Introduktion

Följande avsnitt presenterar uppsatsens utgångspunkt, som kort sagt är huruvida de boendes uppfattning rörande platskänslan och den fysiska miljön överensstämmer med planerarnas vision på en avgränsad gårdsmiljö i Kvillebäcken, Göteborg. Avsnittet redogör även för bakgrund till ämnesområdet med tillhörande problematik i en kort inledning, samt behandlar uppsatsens syfte, frågeställningar och avgränsningar.

1.1. Inledning

I Göteborg sker idag en stor stadsomvandling och de centrala delarna runt älven - däribland det valda studieområdet - får speciellt mycket uppmärksamhet. Målet med omvandlingen är att skapa en levande och attraktiv innerstad (Eglinger, Hammer, Jögård & Öbo 2014). Modern stadsplanering tenderar dock att skapa alltmer homogena platser vars äkthet och platskänsla har suddats ut (Knox & Marston 2007:218-219). Begreppet *platskänsla* har å andra sidan under de senaste decennierna blivit ett viktigt begrepp både inom den akademiska världen och utanför, och är speciellt omtalat inom samhällsdesign och utveckling (Beidler 2007:9). Platskänsla innebär att en individ eller grupp människor knyter an och får en inställning till eller känsla för en plats. Denna känsla rekonstrueras och utvecklas ständigt beroende på den fysiska miljön, på de sociala interaktioner som sker och på hur individen förändras inombords. Om platskänslan är positiv kan den stärka individers och hela samhällens livskvalitet, då det finns en koppling till att det individuella engagemanget ökar, vilket är en god förutsättning för utveckling och tillväxt i samhället (Knox & Pinch 2006:196). John Punter och Matthew Carmona, professorer inom urban design, menar dock att stadsplanerare och arkitekter alltför ofta är ignoranta till akademisk kunskap angående platskänsla, att de alltså ofta planerar och bygger på rutin istället för att konsultera aktuell forskning inom ämnet (Punter & Carmona 1997 se Hague, Jenkins & Higgins 2005:189,196). Även Bryan Lawson, professor inom arkitektur, pekar på att arkitekter ofta saknar erfarenhet av att observera och utvärdera sociala fenomen, och att de därför inte vet hur mänskligt beteende tar sig uttryck i vardagen. Det är viktigt att arkitekter och stadsplanerare kan förstå och tyda hur arkitekturen verkligen relaterar till människan då det fysiska rummet skapar förutsättningar för sociala aspekter (Magnusson 2010:16-17). Därför bör en innergård vara utformad så att människor kan mötas eller bara vara i närheten av andra människor, utan krav på interaktion eller prestation, vilket är en förutsättning för människors välbefinnande (Berglund & Jergeby 1998: 43 se Cerbach 2011:25). Ämnesområdena stadsplanering och platskänsla är alltså väldigt aktuella idag, varför vi finner det intressant att göra denna fallstudie där vi utreder i vilken utsträckning stadsplanerarna, landskapsarkitekten och byggherren har påverkat platskänslan på en innergård genom dess fysiska utformning, och vad de boende anser om detta. Förhoppningen är att vi med vår fallstudie kan bidra till den gemensamma kunskapsmassan, vilket är relevant när liknande platser ska planeras i framtiden.

1.2. Syfte

Vi är intresserade av den pågående samhällsdebatten gällande stadsplanering och huruvida skaparna av platskänslan har bristfällig kunskap. Därför vill vi ta reda på vad de aktörer som

är inblandade i en planeringsprocess eventuellt förbiser i nya, moderna och till synes genomtänkta områden. Detta genom att undersöka vad användarna av ett område tycker, för att se ifall framtida stadsplaner skulle behöva ha ett större användarperspektiv i utformningen av ett område. Vi vill alltså undersöka om det finns en skiljaktighet mellan planerarnas vision och de boendes uppfattning rörande platskänslan och den fysiska miljön. För att klarlägga planerarnas vision syftar arbetet även till att undersöka vilka aktörer som varit medskapare och hur de förhåller sig till varandra. Empiriskt har vi valt att göra en fallstudie om ett boendekvarters innergård, närmare bestämt innergården i kvarteret Spilkumen i Göteborg. Vi har valt att studera platskänslan utifrån följande parametrar: funktionalitet, trygghet, estetik, grönska, avskildhet, sinnesintryck och sociala aspekter (Fondén et al. 2005; Hague et al. 2005).

1.3. Frågeställningar

Följande centrala frågor har väglett arbetet:

- Hur väl stämmer planerarnas vision för platskänslan och den fysiska miljön i kvarteret Kvillegatans innergård, med de boendes upplevda platskänsla?
- Hur ser planerarnas vision ut för Spilkumens innergård?
- Hur uppfattar de boende platskänslan och den fysiska miljön på innergården?
- Vilka aktörer har varit medskapare av visionen rörande platskänslan och den fysiska miljön och är användarperspektivet tydligt integrerat i visionen?

1.4. Avgränsningar

Denna fallstudie är avgränsad till att enbart undersöka kvarteret Spilkumens innergård (adress Kvillegatan 1-37), då det är ett tydligt avgränsat område som är halv-offentligt, till skillnad från trappuppgångar och lägenheter, vars unika egenskaper inte är föremål för den här undersökningen. Vi valde bort Porslinsfabrikens norra halva, då vi enbart ville undersöka en innergård och därför valde den större och mer enhetliga av de två. Arbetet är även avgränsat till att enbart undersöka ett område, för att kunna göra djupare efterforskningar och en bättre helhetsbedömning. En jämförelse med ett annat fall hade potentiellt kunnat öka undersökningens validitet och generaliserbarhet, men tidsbegränsningen gjorde att fördjupning av ett fall prioriterades. Vi har även valt att inte i någon större bemärkelse inbegripa hållbarhetsdiskursen, som annars är väldigt aktuell, då arbetet främst handlar om de boendes uppfattning om platskänslan och den fysiska miljön, inte huruvida de anser att planeringen är hållbar ekologiskt, socialt och ekonomiskt. Dock tas de sociala aspekterna av innergården upp ett flertal gånger, och indirekt handlar det om en långsiktighet i planerandet av den fysiska miljön till förmån för den sociala miljöns hållbarhet. Den historiska aspekten av platskänsla, att när ett område byggs om försvinner platskänslan som var där innan om man inte är försiktig, och det nya området kan kännas falskt, är också uteslutet ur undersökningen (Jones & Evans 2012:2319). Detta då vi inte ämnar jämföra hur det var innan bostäderna byggdes, samt att det inte blir lika relevant att bevara en platskänsla från den industri som låg där innan, det hade varit skillnad om det varit bostäder som rivits för att bereda plats för nya. Vi behandlar inte heller eventuell framtida utveckling av innergården, vars ansvar främst ligger på bostadsrättsföreningarna, i någon större grad.

Undersökningen är även avgränsad till att enbart studera vad deltagarna säger, inte hur de säger det. Den avser inte att komma fram till absoluta sanningar för vad platskänsla innebär för de boende på kvarteret Spilkumen, inte heller att positivistiskt försöka förutsäga hur andra kan tänkas tycka, utan förväntas ge en bild av de boendes värderingar, upplevelser och erfarenheter av innergården. Alla åsikter och upplevelser är alltid bundna till en social och ekonomisk kontext, och att samtliga undersökningsspersoner har en unik bakgrund och orsaker till att tycka som de gör, är något vi i denna studie inte har fördjupat oss i, utan enbart tagit med som påverkansfaktor.

I uppsatsen har vi avgränsat oss så att vi använder vissa sammanfattande begrepp för att förklara mer komplicerade omständigheter. Till exempel refererar vi huvudsakligen till *planerarna* som ett generellt begrepp, där både Stadsbyggnadskontoret, byggherren, arkitekter och konsulter (så som Tyréns) inkluderas. Denna sammanslagning har gjorts då planeringsprocessens olika nivåer är såpass interdependenta att en ansvarsuppdelning av vilken aktör som specifikt planerat vad (mer än i grova drag) skulle gå utanför studiens syfte. Vidare använder vi begreppet *användarperspektiv* för att förklara och analysera huruvida de boendes perspektiv har tillgodosetts av planerarna, men även för att resonera kring hur aktivt de boende använder innergården och till vad.

2. Teori

I denna del presenteras den teori som syftar till att ge en bakgrund till studien. I följande stycke beskrivs alltså platskänsla, den fysiska miljöns påverkan på det sociala, social interaktion och trygghet, appropriation och användning av utemiljön samt användarperspektiv och aktörer i planeringsprocessen, utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv, vars innerbörd förklaras nedan.

2.1. Platskänsla

En människas identitet formas av till exempel klass, ålder, yrke, kön, sexualitet, nationalitet, religion och uppväxtort som tillsammans med den individuella personligheten och den summerade livserfarenheten påverkar en människas beteende. Platser har därför olika betydelser för olika konstellationer av grupper och för olika ändamål. Enligt Paul Knox & Steven Pinch, professorer inom urbangeografi, är en plats mer än en ”tom container”, den är socialt konstruerad (Knox & Pinch 2006:43-44,194). En individ eller grupp människor kan knyta an och få en inställning till eller känsla för en plats, och för att beskriva denna känsla och band till en enskild plats hos individer och grupper används begreppet *platskänsla* (*sense of place*). Platskänslan testas, rekonstrueras och utvecklas ständigt i olika grad beroende på antalet sociala interaktioner som äger rum. Att skapa ett band och utveckla en känsla för en plats tar tid (Jones & Evans 2012:2316), men kan komma att stärka individens och samhällets livskvalitet, för när platskänslan hos människan är positiv ökar det individuella engagemanget generellt, vilket är en god förutsättning för utveckling och tillväxt i samhället. När människor istället känner svag platskänsla minskar engagemanget och de tenderar att vara mindre benägna att stanna kvar på platsen. Det abstrakta och mångfasetterade ordet *platskänsla* anser vi, författarna, är ett konstruktivistiskt begrepp, vilket betyder att verkligheten och fenomen i verkligheten anses vara socialt konstruerade, som Knox & Pinch sade om begreppet *plats*, det vill säga att det är en produkt av ett samspel mellan människor (Knox & Pinch 2006:196; Johnson 2014). I vår studie är det alltså de boendes sociala konstruktion av innergårdens platskänsla som undersöks.

För den kanske mest inflytelserika personen inom urban design, Jane Jacobs, är sociala platser där mänskliga aktiviteter äger rum viktigt för platskänslan och för människors välbefinnande. Hon menar att städer är ett exempel på när den urbana designen bör utformas så att sociala interaktioner sker naturligt för att den generella känslan för en plats och tryggheten ska öka (Hague 2005:188), något som tas upp mer kring vidare i arbetet. Vidare är en social aspekt gällande platskänsla graden av gemenskap, som kan grunda sig på diverse olika gemensamma nämnare, inte bara kultur och ursprung som kan sägas vara det vanligaste. Till exempel kan gemenskap grunda sig i sociala och ekonomiska avseenden, såsom anledningen till varför de flyttade dit, hur mycket pengar de har, närhet till jobb och så vidare. Denna gemenskapskänsla uppstår troligast vid stabila populationer där in- och utflyttning samt person- och arbetsrörlighet är mindre vanligt. Känslan av god gemenskap tenderar också att vara stark i områden där det bor mycket barn då det är större sannolikhet för tillfälligheter så som att boende stöter på varandra i olika sammanhang. Dock kan alla de faktorer som möjligt kan

ge god gemenskap lika gärna resultera i konflikter och oordning, då allt beror på sammansättning av människor, deras egenskaper samt kontexten (Knox & Pinch 2006:189-190).

2.2. Fysiska miljöns påverkan på de sociala aspekterna

Relationen mellan den enskilda människan och dess omgivning är vital för att åstadkomma en god platskänsla och bidra till skapandet av identitet och mening för individen. Därför är det viktigt att den rent fysiska miljön i en innergård både är funktionell och estetisk och innehåller upplevelsevärden för att den enskilda individen ska vilja tillbringa sin tid där. Enligt Elisabeth Lilja, docent i sociologi, är det när lokala centra och mötesplatser används aktivt som förutsättningarna är goda för att öka tillhörighets- och identitetskänslan hos människor, eftersom den byggs upp i samspel mellan verksamhet, bebyggelse och människor (Lilja 2002:9-15 se Cerbach 2011:25; Olsson 2000:26 se Cerbach 2011:20). Utbredningen och karaktären hos utomhusaktiviteter är alltså i högsta grad influerade av fysisk planering då "den byggda miljöns form och struktur påverkar hur vi använder den, hur vi förflyttar oss genom den, hur och var vi bor och, i förlängningen, hur vi lever våra liv" (Gehl 2011:31).

Trenden med livlösa städer och bostadsområden som har ackompanjerat industrialiseringen, segregationen av olika funktioner i samhället, samt förlitandet på bilen har gjort städer tråkigare och mer monotona. Därför behövs mer stimuli för människor i städer, så som att faktiskt uppleva kontakt med andra människor, snarare än mer färggranna och spännande arkitekturformer. Flertalet undersökningar visar att människor och mänskliga aktiviteter är det främsta föremålet för attraktion och intresse, inte byggnader eller materiella saker. Till exempel används bänkar mest då de är riktade mot där människor rör sig, likaså leker barn hellre där det är liv och rörelse än på en avsides lekplats (Gehl 2011:21-29). Bland både barn och vuxna är det dessutom i många fall en självförstärkande effekt att individer och händelser influerar och stimulerar varandra genom att när någon börjar göra något är det ofta någon som väljer att antingen göra personen sällskap eller att iaktta händelsen. Goda sittplatser i en utemiljö skapar därför förutsättningar för aktiviteter såsom att titta på människor eller äta, läsa, sola, prata etcetera. Dessa aktiviteter är vitala för kvaliteten hos offentliga rum, vilket medför att goda sittplatser är en väldigt viktig faktor för platskänslan. Placering av sittplatser bör baseras på psykologiska analyser av de rumsliga och funktionella kvaliteterna på platsen, och bänkar bör därför till exempel placeras så att människor får ryggen fri (till exempel genom placering mot en vägg), har utblick över en aktiv yta, samt att ett gynnsamt mikroklimat skapas (Gehl 2011:74,155,157-159).

Vad gäller de boendes användning av innergården finns det, enligt Jan Gehl, professor i urban design, tre kategorier som utomhusaktiviteter i offentliga miljöer kan delas in i: *Nödvändiga aktiviteter* (necessary activities), *valfria aktiviteter* (optional activities) och *sociala aktiviteter* (social activities). De tre kategorierna ställer väldigt olika krav på den fysiska miljön. Valfria aktiviteter är de som enbart tar form när yttre förhållanden är gynnsamma, när plats och väder inbjuder till det, och kan till exempel vara att sitta i solen, ta lite frisk luft eller gå en promenad. Nödvändiga aktiviteter, så som att gå till skola eller jobb, slänga sopor eller göra ärenden, påverkas dock inte nämnbart av den fysiska miljön, eftersom de är saker som ändå måste göras. Sociala aktiviteter är de som är beroende av närvaron av andra människor i

offentliga rum, det kan till exempel vara barn som leker, hälsningar och samtal, eller bara att se och höra andra människor. De kan även kallas resulterande aktiviteter, då de nästan alltid utvecklas från de två andra aktivitetskategorierna. Detta innebär att ifall den fysiska miljön har bättre förhållanden för de två första kategorierna, så sker det mer av dem, och därmed även mer av den sista kategorin, men när den fysiska miljön inte håller måttet utförs istället endast de nödvändiga aktiviteterna (Gehl 2011:9-12). Den tredje kategorins svaga band eller ”händelsekontakter” är något som kan betraktas som en allmän och önskvärd kontakt med andra. Även kortare uppehåll i utemiljön kan generera möten som eventuellt kan utvecklas till närmare kontakter, men det är inget krav. Det är alltså möten som inte innebär förpliktelser i form av tid eller känslor utan istället handlar om att ytligt lära känna varandra, delge varandra information och kunskap för att upplevelser av trygghet, tillhörighet och säkerhet ska uppstå (Berglund & Jergeby 1998:56-58 se Cerbach 2011:25). Trygghetskänslan kan således sägas ge ett mått på förutsättningarna för utvecklingen av sociala nätverk. Detta menar Jacobs betyder att en av stadsplaneringens viktigaste uppgifter kan sägas vara att kvaliteter och förutsättningar i staden måste vårdas, utvecklas och göras gynnsamma för att påvisa anledningarna att vistas ute (Jacobs 1961/2005:423 se Cerbach 2011:20).

Ekonomins påverkan på stadsplaneringen är stor. Markpriset, som blir högre av faktorer så som läget och hur effektiva kommunikationerna är, innebär att det krävs högre hus för att kunna slå ut kostnaderna på fler lägenheter. Detta innebär en ökad insyn, mindre utblick och mindre ljus till både lägenheter och utemiljön runt om. Öppningar mellan husen för utblickar åt sidorna är som tidigare nämnt viktigt för ljusinsläpp och för att inte framkalla känslan av instängdhet, samtidigt som en relativt sluten bebyggelse kan vara bra för att minska insynen från förbipasserande, samt även minska störningar såsom ljud, lukt och belysning, för att boende ska trivas (Sundborg 2010:31,33,84). Solvärmen och ljuset är viktigt för vistelsen i utemiljön under alla årstider, inte minst under höst och vår här på nordligare breddgrader (Björklund & Lidmar 1991:9). Dock tas det alltför sällan hänsyn till de nordiska ljusförhållanden i planering, då lågt stående solljus ofta blockeras av huskroppar, vilket som tidigare nämnt blir allt vanligare på grund av trenden med högre hus. Det blir därför allt viktigare att tänka på ljusvinklar och siktlinjer i planeringen (Sundborg 2010:32). För att minska skuggning och mörkläggning bör det inte vara för trångt mellan huskropparna, samtidigt som öppna ytor inte heller bör överdimensioneras, då smalare rum skapar fler spontana möten, ofta är mer hemtrevligt och intressant samt att det ger möjlighet att se både helhet och detaljer, enligt Gehl (2011:91-92). Gällande en innergårds platskänsla spelar även växtligheten stor roll. En högre vegetation fyller flera funktioner - rumsindelning, lövskugga, minskad insyn, vindskydd samt att den binder damm. Det är också viktigt med mångsidigt användbara uteplatser för platskänslan, då de ska beakta både avskildhet och kontakt mellan olika uterum. Den gemensamma utemiljön bör ha en stomme i byggnader, träd och buskar, pergolor, skärmtak och andra rumsliga element som avgränsar de gemensamma uterummen och ger dem karaktär. Dessa kan påverka klimatet i uterummen och skapa förutsättningar för olika användningsområden, som kan förändras i takt med att olika behov växer fram (Björklund & Lidmar 1991:8,22,38-40,116).

2.3. Sociala aspekter och trygghet

Som beskrivits i tidigare stycke kan alltså den fysiska ramen påverka möjligheterna att träffa, se och höra andra människor, vilket i sig skapar förutsättningar för både flyktiga bekantskaper och djupare relationer. Utemiljöer mellan byggnader kan också ge möjligheten att på ett kravlöst och avslappnat sätt vara bland andra människor, att inte vara tillsammans med någon men ändå inte ensam, vilket ofta är en positiv upplevelse och bra för platskänslan (Gehl 2011:17). Därmed skapas en social aktivitet och trygghet i att se, bli sedd och mötas, ”ett minimalt krav för människors välbefinnande och känsla av trygghet”, speciellt då interaktioner med andra människor bygger upp ett ömsesidigt förtroende (Berglund & Jergeby 1998:43 se Cerbach 2011:25; Jacobs 1961/2005:423 se Cerbach 2011:20). Den grundläggande förutsättningen för detta är dock att aktiviteter sammanfaller i både tid och rum. Sociala möten gynnas av att uppmuntra gångtrafik, då ett långsammare tempo och mer tid spenderad i det offentliga rummet ökar frekvensen av möten i samband med dagliga aktiviteter, vilket ökar chanserna att utveckla kontakter med grannar, vänskap och bekantskaper samt att de då är lättare att upprätthålla (Gehl 2011:19,75-77). Även bostadsrättsföreningar, kvartersråd och föreningar har en viktig roll för gemenskapen i ett område, likaså städdagar och gårdsfester som blir återkommande tillfällen då boende träffas (Sundborg 2010:59). Detta kan dock inte stadsplaneringen direkt styra, och inte heller kvaliteten eller innehållet i de sociala kontakterna (Gehl 2011:13,15).

Enligt professor Jan Gehl behöver människor ofta en anledning eller ursäkt för att röra sig ut i det offentliga rummet, men att utforma platser som ger förutsättningar för möten räcker inte för en social samvaro utan det är även viktigt att skapa anledningar att uppehålla sig i rummet en längre tid. Sådana anledningar och aktiviteter brukar dock komma att utvecklas med tiden så länge förutsättningarna för möten finns. Det krävs därför noga övervägande vid detaljplanenivån angående sociala mötesplatser för att inte potentialen ska gås om miste (Gehl 2011:129-131). För att en miljö ska kännas trygg behövs möjligheten att ha uppsikt över det offentliga rummet från det egna hemmet och att känna att någon annan ser en när man själv befinner sig i utemiljön. Med fler människor i rörelse blir denna informella bevakning effektivare och ju fler boende som upplever miljön som trygg och därmed har en ökad tendens att använda den frekvent, desto mer bidrar de till en övergripande känsla av trygghet för andra, vilket även ökar deras tendens att använda miljön mer frekvent (Newman 1973: 102-110 se Cerbach 2011:28). En trygg och öppen utemiljö kan å andra sidan även uppfattas jobbig att vara i på grund av känslan att vara iakttagen, varvid en viss avskildhet och insynsskydd även kan behövas i en utemiljö. Den sociala kontrollen hindrar och försvårar dessutom våld, inbrott och annan skadegörelse, dock utvecklas den ordentligt först när bostadsmiljöerna fungerar så bra att människor trivs och gärna träffas, vilket kan uppnås genom till exempel blandad bebyggelse. Bostadsbebyggelse med verksamheter i bottenvåningarna ger nämligen liv, rörelse och trygghet under dygnets alla timmar (Sundborg 2010:48-59). Jane Jacobs var en stor förespråkare för blandstad, då hon menade att funktionsseparering skapade isolerade och onaturliga urbana rum, vilka urholkar känslan av trygghet och tillhörighet (Wikström & Olsson 2012:89; Ward 2006). På senare tid har också två nya planeringsperspektiv, som inser betydelsen av en blandstad, vuxit fram - New Urbanism och Smart Growth (Wey & Hsu 2013:164). Stephen Read, professor i historia och

filosofi anser att det är kombinationen av frihet och ordning som gör blandstadens miljöer till vitala urbana miljöer, att de är till synes kaotiska men ändå meningsfulla. Jane Jacobs kritik mot funktionsseparering och egna alternativ är dock inte helt oproblematiska att översätta till nybyggnationer, då hon i blandstad inkluderar byggnader med olika ålder och sociala nätverk som fått växa fram under lång tid, något som är svårt att planera fram (Stephen Read 2008 se Wikström & Olsson 2012:32,164). En förutsättning för utvecklingen av en blandstad är dock att den flexibla användningen av bottenvåningens lokaler skrivs in i detaljplanen, alltså att det finns möjlighet för byggherren att kunna forma dessa både som bostäder och/eller verksamhetslokaler (Sundborg 2010:48).

2.4. Appropriation och användning av utemiljöer

Först då människor tar rum i anspråk och gör det till sitt eget, så kallad appropriation, skapas rum. Uttrycket appropriation används ofta för att beskriva när människor inte använder miljön så som det var avsett, utan istället gör handlingar som ifrågasätter den officiella och föreskrivna användningen av det urbana rummet. Planeringen bör därför sörja för en öppenhet och mångsidighet i användningen av den fysiska strukturen, då en alltför stor vilja att kontrollera den fysiska miljön inskränker möjligheterna för det oordnade att existera, något som oftast inspirerar till skapande och kreativitet. Att planera innebär därför framförallt att upplåta rum (Wikström & Olsson 2012:18,132,144,161). Genom appropriation skapas dessutom ett band till platsen, och då vi trivs värnar vi om det som är vårt, vilket bårdar gott för både underhåll och social kontroll (Sundborg 2010:59).

Den grundläggande definitionen, om än omstridd, för det offentliga rummet är att det är ett rum för alla, ett gemensamt rum som möjliggör relationer utanför den privata sfären – möten mellan främlingar. Tillgängligheten är en viktig definierande aspekt, men som dock inte ensam kan bestämma huruvida en plats är offentlig eller inte. Det handlar om saker så som hur människor förhåller sig till varandra i det, sociala hierarkier och normer. I verkligheten kan det vara svårt att hitta ett idealt offentligt rum, varför det är lätt att börja laborera med olika varianter av ordet, så som halv-privat och halv-offentligt (Wikström & Olsson 2012:80-86). Halv-offentlig innebär, enligt en definition, att platsen kontrolleras gemensamt av flera boende men är öppen för utomstående, och halv-privat betyder snarare att den kontrolleras av flera boende men är stängd för utomstående. Hur öppen en bostadsmiljö bör vara ur trygghetssynpunkt är en tvistefråga bland experter – å ena sidan ökar den sociala kontrollen av fler medverkande, å andra sidan innebär en stor genomströmning en minskad säkerhet. Långa siktlinjer och god överblick ger trygghet, och öppenhet mot omgivningarna gör att kvartersgården uppfattas vara mer offentlig och därför mer inbjudande. Öppnare och mer offentliga bostadsområden motverkar att stadsbefolkningen segregeras och ökar även rörligheten i staden såväl innanför som utanför gränsen (Sundborg 2010:49-50).

Den sociala betydelsen av offentliga rum är diversifierad. Vissa ser inte att det finns någon annan anledning att vistas i sin nära utemiljö annat än för att njuta av en vacker miljö, och prioriterar hellre sådant som rör hem- och familjerelaterade aktiviteter (Berglund & Jergeby 1998 se Cerbach 2011:24). Det är även så att de som inte ska bo i grannskapet så länge möjligtvis hellre investerar i andra kontakter än just grannar (Mohan & Twigg 2007:2040). Gällande tidsbegränsning handlar det om att människor behöver prioritera sin tid, varpå

spontan utevistelse oftast inte hamnar som förstaprioritet, främst med avseende på den yrkesarbetande kategorin människor. För gruppen pensionärer är det tydligt att de förhåller sig mer aktivt till den miljö de befinner sig i och till människorna som finns där än vad den yrkesarbetande gruppen gör, vilket kan bero på minskad tillgång till bil och begränsad rörlighet (Berglund & Jergeby 1998:44-46 se Cerbach 2011:27-28). Detta är därför ett exempel på ett perspektiv gällande användning som är viktigt att inkludera vid planering av utemiljöer.

2.5. Användarperspektiv och aktörer i planeringsprocessen

Arkitekter och planerare är de med störst ansvar vad gäller byggnation i stadsmiljö då de inte enbart måste hålla koll på byggnader, landskap, markanvändningsregleringar, strategiska planer och framtida utvecklingsmöjligheter, utan ska också samarbeta med framtida boende, politiker, juridiska aktörer, myndigheter, diverse förvaltningar och andra medverkande aktörer. De påverkar på så sätt stadens fysiska utformning och utvecklar städer till att få en egen karaktär. Därför är det viktigt att vara medveten om att planerarna förmedlar en distinkt professionell ideologi som är påverkad av deras sociala, ekonomiska, kulturella och politiska ståndpunkt samt deras tidigare bakgrund, när de ansvarar för att översätta sociala och kulturella värden i praktiken (Knox & Pinch 2006:138). Det är också viktigt att vara medveten om att den rådande diskursen samt den politiska och ekonomiska kontexten sätter prägel på den urbana designen, den sociala formen och dess syfte, då inblandade aktörer vill se bygget sålt (Jones 2009:3435). Diskurser är, enligt den franska filosofen Michel Foucault, färskt producerad kunskap av inflytelserika aktörer med makt och kunskap kring ämnet som diskuteras och får extra uppmärksamhet i exempelvis media (Nayak & Jeffrey 2011:210). Den urbana designens influenser från den rådande diskursen kan innebära att vissa grupper riskerar att bli försummade av den urbana utformningen då områden planeras efter mönster av socialt beteende baserat på inkomstnivå, etnicitet, klass och andra identitetsdrag hos målgrupper (Knox & Pinch 2006:122). Vid planering av nya bostadsmiljöer är det därför viktigt att ta reda på vilka "boendestilar" som finns bland dem som efterfrågar nya bostäder. Samhällsklass är lite för grov klassificering för hur boendet idag är indelat, det handlar numera snarare om hur man väljer att leva, hur man förhåller sig till grannar och omgivning och levnadssättets påverkan på hur mycket man vistas i bostaden (Wikström & Olsson 2012:50).

Vid planering av ett nytt område sätts maktrelationer på spel. Planerare och arkitekter måste medla mellan ekonomiska och politiska intressen samtidigt som de måste lyfta fram samhällets användarperspektiv och befrämja invånarnas version (Hague et al. 2005:8). Beslut och planeringsprocesser på olika skalnivåer är oskiljaktigt länkade, vilket är viktigt för planerarna att tänka på då det är i den byggda miljöns fysiska gestaltning användarna utvärderar resultatet av alla beslut som tagits på samtliga skalnivåer i planeringsprocessen (Gehl 2011:83). Det är en utmaning för alla inblandade i planeringsprocessen att införliva det sociala samspelets mångfald. De inblandade har förvisso erfarenhet från sitt eget privatliv, men det yrkesperspektiv som kännetecknas av ett rationalistiskt och överblickande tänk tenderar att ofta komma i första rummet (Wikström & Olsson 2012:42-43). Punter och Carmona anser att planerare och arkitekter alltför ofta är ignoranta till akademisk samhällsvetenskaplig, kulturell och ekologisk kunskap angående platskänsla (Punter &

Carmona 1997 se Hague et al. 2005:189). Den kraftiga stadstillväxten efter andra världskriget bidrog med en rejäl stadsomvandling på många håll i världen och att forskare då lärde sig att skilja på *insiders* och *outsiders* vid nybyggnation. Det vill säga insiders, som kan jämföras med boende på en plats, och outsiders, som är de som planerar och förvaltar boendeformen, samt andra experter och forskare inom fältet för stadsplanering. De menar att det finns komplikationer åt vardera håll. Planerare och arkitekter med utifrånperspektiv(outsiders) kännetecknas av ett abstrakt och långsiktigt tänkande med en förmåga att schematisera och hårdra vardagens verklighet efter ett yrkesperspektiv, och missar därför ofta det sociala samspelet. Därför brister det ofta i utmaningen att utforma sociala urbana rum, samtidigt som de med inifrånperspektiv (insiders) istället har svårt att se den egna vardagen i större sammanhang än ur sitt eget perspektiv (Wikström & Olsson 2012:37,42-43). Tidigare har diskursen om urban design ansetts vara smal och elitiskt inställd och utomstående har haft svårt att komma till tals. Ett exempel på det är Thomas Sharp som var en ledande stadsplanerare i England under 1940- och 50-talet. Han argumenterade för att design är en mans ansvar. Sedan dess har mycket skett i utvecklingen. Från sent 60-tal till och med 80-talet finns flera exempel på att det blev populärare att lyfta fram fler röster i beslutsfattandet, även röster från civilsamhället. Planeringen blev därefter mer inriktad på platskänsla på lokal nivå (Jones & Evans 2012:2017).

I stadens struktur går det att se vilka intentioner och värderingar som legat till grund för hur stadsrummen formats och gestaltats, hur människor antas vilja eller borde leva sitt liv. Klassmässiga, etniska och könsbaserade maktrelationer framträder i rummet och påverkar vår vardag, på olika sätt och i olika grad (Wikström & Olsson 2012:138). När den sociala sammanhållningen i en grupp är god kan ömsesidigt beroende, åsikter, tankesätt och tal utvecklas i utbytet av berättelser (Hague et al. 2005:6). På så sätt kan den gemensamma inställningen och förhållningssättet komma att påverka gängseuppfattningen av en plats. Den pågående diskursen kan också komma att påverka den generella uppfattningen av en miljö på så sätt att den bildar mönster av sanningar som normaliseras och blir till ”sunt förnuft”. Den upplevda platskänslan ligger därför inbäddad i maktrelationer men behöver för den skull inte sättas av de som har mest makt utan snarare av omgivningens generella uppfattning (Knox & Pinch 2006:193-196). Påbud och förbud återspeglas både symboliskt och materiellt, vilket gör att rummets gestaltning blir värdeladdad då det finns en normativ dimension som inte är frikopplad från samhällets sociala relationer och hierarkier. Enligt Sharon Zukin, professor i sociologi, innebär rummets konstruktion av normalitet att stadsplaneringen kan vara ett viktigt verktyg för maktutövning, till exempel genom att gestaltningsmässigt signalera vilka individer eller grupper som är välkomna i rummet och vilka som inte är det (Sharon Zukin 1995 se Wikström & Olsson 2012:139). Den upplevda platskänslan ligger därför inbäddad i maktrelationer men behöver för den skull inte sättas av de som har mest makt utan snarare av omgivningens generella uppfattning (Knox & Pinch 2006:196).

3. Områdesbeskrivning

I denna del beskriver vi det geografiska område som studien syftar till att undersöka, för att ge en bild av hur innergården och dess omgivning ser ut.

Figur 1. Karta över Göteborgs centrala delar med kvarteret Spilkumen markerat med röd pil (Hulthén & Ransgård 2012).

Undersökningsområdet ligger vid Hjalmar Brantingsplatsen på Hisingen i Göteborg, se figur 1. Här i början av Hisingen, från Göta Älvbron sett, låg förr en porslinsfabrik, varför området fortfarande kallas för just Porslinsfabriken. Det är uppdelat i två kvarter – kvarteret Spilkumen och kvarteret Balanshjulet, men denna studie ämnar enbart undersöka det förstnämnda, som består av tre bostadsrättsföreningar – Fältspaten, Flintgodset och Drejaren. Kvarteret Spilkumen består av 8 vita hus på mellan 6 och 7 våningar, samt en halvt innesluten innergård med utblickar mot vattendraget Kvillebäcken mellan husen. Totalt finns 325 bostadsrätter, enrummare till fyrrummare i priskategorin 1 500 000 kronor och uppåt beroende på lägenheternas läge och storlek (Byggfaktadoc 2014). Då området är väldigt centralt är markpriset och därmed lägenhetspriserna höga, vilket kan indikera att det är en relativt homogen grupp välbärgade människor som bor i kvarteret. Enligt projektets planchef Kenneth Fondén¹ är en stor andel av de boende yrkesarbetare mellan 20 och 30 år samt från 50 år och uppåt. Med andra ord är det endast ett fåtal barnfamiljer som bor i detta kvarter.

¹ Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

Figur 2. Fotografi på utsidan av kvarteret Spilkumen från Kvillebäcken sett.

I Göteborg planeras det mest nybyggnationer på Hisingen de närmaste åren, varav flera projekt just runt centrala Hisingen, där vårt studieområde ligger. Stadsdelen Kvillebäcken är beläget en hållplats från köpcentrat Nordstan, har 15 minuters gångväg från centrum och ligger på ungefär på samma avstånd från stadens mitt som Linnéstaden (Fastighetsbyrån 2014). Området har ett unikt läge då det på många håll är begränsat av barriärer – motortrafikleden Lundbyleden, järnväg, Kvillebäcken och befintlig bebyggelse runt om. Tidigare har det varit ett industri- och hamnområde, och det är dessutom lermark, vilket försvårade byggandet, samt att läget också har krävt avancerade ljuddämpande åtgärder, eftersom den intilliggande Lundbyleden är en högt trafikerad väg. Den rödlistade vattenväxten Knölnate har dessutom sin enda kända växtlokal i bäcken intill, vilket inneburit behovet av diverse skyddsåtgärder (PEAB 2014; Fondén, Andersson & Zetterberg 2005:4-7,16).

I den angränsande stadsdelen Kvillestan/Brämaregården finns bostäder på mellan 3 och 4 våningar, med livsmedelsbutiker, småbutiker och restauranger i bottenvåningarna (Fondén et al. 2005:7). Norr om området ligger som tidigare nämnt Hjalmar Brantingsplatsen – en viktig knutpunkt för kollektivtrafik så som spårvagnar och bussar. Det finns god tillgänglighet till denna via en tryggt utformad och upplyst gångtunnel, se figur 3. Norr om Hjalmar Brantingsplatsen finns även Backaplans handelsområde med livsmedelsbutiker.

Figur 3. Fotografi på Porslinsfabriken sett från Hjalmar Brantingsplatsen.

Den för undersökningen intressanta innergården består av en större gräsyta, en mindre lekplats, sopstation med sopsug, trappuppgång från bilgarage, cykelställ både med och utan tak, en pergola, diverse bänkar och även något bord. Utanför glasväggarna (bullerskyddet) sydost om kvarteret, finns en parkeringsplats, och i nord-nordostlig riktning rinner Kvillebäcken/Kvillekanalen förbi. I nordväst ligger kvarterets kontaktyta med Herkulesgatan och i sydväst ligger återvändsgatan Kvillegatan, som också är kvarterets adress.

4. Metod

För att genomföra denna undersökning har både kvalitativa och kvantitativa metoder använts, i form av en frågeundersökning och tre samtalsintervjuundersökningar (Esaiasson, Gilliam, Oscarsson & Wängnerud 2012:227-228,231). Alltså har vi valt att använda både en kvalitativ och en kvantitativ metod för att få både empiriskt djup och analytisk bredd i arbetet (DeLyser, Herbert, Aitken, Crang & McDowell 2010:72-79). Nedan följer en beskrivning av vårt tillvägagångssätt, som har grund i diverse metodlitteratur.

4.1. Val av parametrar, undersökningsområde och intervjupersoner

Då *platskänsla* är ett väldigt brett begrepp som kan vara svårt att mäta har vi operationaliserat det genom att använda oss av vissa valda parametrar att studera platskänslan utifrån, dessa är: funktionalitet, trygghet, estetik, grönska, avskildhet, sinnesintryck och sociala aspekter (Fondén et al. 2005; Hague et al. 2005). Med parametern funktionalitet inkluderar vi till exempel sittplatser, cykelparkering, sopstation, gångar, framkomlighet och ytavrinning medan parametern sinnesintryck innefattar ljud (buller), ljus och vind. Med sociala aspekter avser vi framförallt sociala interaktioner och möten i rummet, men även stämningar och normer som kan vara mer eller mindre uttalade. De operationella indikatorer vi har valt att använda för att mäta fenomenet i fråga grundades genom en bred genomgång av teoretisk litteratur samt egen observation och uppskattning om vilka faktorer som skulle kunna vara relevanta i just vårt fall. Valet av dessa parametrar har sedan bekräftats genom både enkäterna och intervjuerna, något som var ett delmål i arbetet, och som diskuteras mer i det rena diskussionsavsnittet. I enkäten hölls alltså frågorna ibland öppna för att nya parametrar skulle kunna framträda och för att testa vissa andra. Underhåll var ett svarsalternativ vi hade med då det var en möjlig parameter, dock är underhåll av innergården ett ansvar som ligger på bostadsrättsföreningarna och inte direkt på planerarna, varför vi till slut valde att inte ha det som påverkansparameter för platskänslan i denna undersökning.

Valet av undersökningsområde har skett i flera steg. Först fastställdes att det maximalt skulle vara fem år sedan de boende flyttade in - lagom långt för att de skulle ha hunnit bo in sig och skaffat en uppfattning om innergården, men ändå inte för lång tid så att planerarna fortfarande kom ihåg hur de hade tänkt. Området skulle vara nytt, modernt och genomtänkt, och ha haft möjlighet att vara planerat utefter diskursen om platskänsla. Denna avgränsning och val av område kom till efter flertalet besök hos Göteborgs stadsmuseum och Älvrummet som gav en klar bild över Göteborgs stadsdelar, och vilka byggprojekt som kunde vara aktuella i studien. Samtal med diverse personer insatta i stadsplanering förde oss in på Hisingen, där mycket nybygge sker i Göteborg idag. I slutändan stod det och vägde mellan flera centrala delområden på Hisingen. Flera av dessa delområden uteslöts då de antingen hade för stor påverkansfaktor (till exempel vattennära läge) och därför skulle vara ett mindre representativt fall, att det redan fanns flera studier kring delområdet eller att delområdet inte var nog avgränsat från andra kvarter. Kvar blev området västra Kvillebäcken, närmare bestämt de östra delarna som fortfarande är under uppbyggnad. "Lundby – bostäder vid Hjalmar Brantingsplatsen" med inflyttning första halvåret 2011 var alltså beskrivningen av den detaljplan och område som blev ingången till denna studie. Då kvarteret Spilkumen generellt

sett är nytt, modernt och välplanerat kan planerarna antas ha tänkt på samtliga planeringsaspekter, varvid det är lättare för oss att isolera fenomenet om huruvida användarperspektivet tagits med utan att bli påverkad av för många okontrollerade variabler (Flyvbjerg 2006:231). Därmed är valet av område i enlighet med den danske ekonomiske geografen Bent Flyvbjergs teori om "critical case". Efter ett besök i fält syntes det att kvarteret var tydligt avgränsat, dock uppdelat i två delar – kvarteret balanshjulet, norr om Kvillebäcken, och kvarteret Spilkumen, söder om bäcken. Den senare är ett större kvarter med tydlig avgränsning och med en större och mer gemensam innergård än den första, varför den valdes. På plats fastslogs det att fokus i studien skulle ligga just på innergården, då platskänslan skulle bli svår att undersöka kvantitativt om individuella lägenheter och gemensamma utrymmen såsom trappuppgångar skulle räknas med, eftersom de inte är utformade exakt lika eller har exakt samma läge. Alltså valdes operationaliseringen av studiens problemställning - huruvida de boendes uppfattning rörande platskänslan och den fysiska miljön överensstämmer med planerarnas vision - genom att studera en avgränsad gårdsmiljö i Kvillebäcken.

Val av intervjupersoner gjordes genom att först besöka Stadsbyggnadskontoret för att utröna vem som varit ansvarig för planeringen av innergården. Vi fick ett antal telefonnummer och en av de som kunde ställa upp för intervju var planchefen Kenneth Fondén, som sade sig kunna representera planerarnas vision för området. Då det under intervjun visade sig att han inte hade haft så stor insikt i utformningen av just innergården, hänvisade han till projektets byggherre PEAB. I intervjun med de två representanterna från PEAB Bostad AB, som varit mest inblandade i projektet Spilkumen, blev vi vidare hänvisad till den ansvariga landskapsarkitekten Maria Karlsson på konsultföretaget Tyréns, då inte heller PEAB hade tillräcklig insyn i vilka tankar som legat bakom utformningen av innergården. På grund av denna utveckling valde vi att i uppsatsen även utröna vilka aktörer som varit medskapare till visionen och hur de förhåller sig till varandra gällande makt, utöver att studera huruvida visionen stämmer överens med de boendes uppfattning gällande platskänslan och den fysiska miljön.

4.2. Enkätundersökning om de boendes uppfattning

Frågeundersökningen genomfördes som en kvantitativ enkät med de boende i kvarteret Spilkumen med syftet att ge en övergripande, bred och statistiskt mätbar bild av hur de boende uppfattar sin innergård, främst med fokus på den fysiska miljöns förutsättningar för god platskänsla. Urvalet av vilka som skulle ingå i undersökningen baserades på befolkningskaraktäristik och geografisk gräns – alltså enbart de som bor i de, till innergården, direkt ansluta husen räknades till undersökningens population (Flowerdew & Martin 2005:95). Populationen var alltså de boende i de 325 lägenheterna i kvarteret Spilkumen, till vilka enkäterna delades ut. Vi fick en svarsfrekvens på 35 % då vi fick 115 enkätsvar, och det är bearbetningen av dessa svar som redovisas i resultatet längre ner. Då svarspersonernas egna tankar och uppfattningar är studieobjekten räknas enkäten som en respondentundersökning, med standardiserade frågor vars bearbetning gick ut på att finna mönster i svaren (Esaiasson et al. 2012:228). Enkäten delades ut i kuvert i postfacken som finns utanför entréerna på Kvillegatan 1-37, och efter besvarande av enkäten blev de boende ombudda att lämna den i en

brevlåda, som fästes vid staketet vid sopstationen på innergården – detta är det enda ställe samtliga boende regelbundet besöker. För att höja svarsfrekvensen något valde vi att komplettera med en annan metod – att stå på innergården och be förbipasserande att fylla i enkäten på plats.

Enkäten inleddes med en kort förklaring av undersökningens syfte och det faktum att undersökningen sker i samarbete med deras bostadsrättsföreningar, varvid deras svar kan komma att användas för att förändra innergården utefter deras önskemål. De boende försäkrades om att svaren enbart skulle användas i statistiskt syfte, och de blev även ombudda att svara individuellt på frågorna, så att endast en representant per hushåll deltar, för att vid behov kunna skilja svaren åt genom ålder och kön på svarspersonen (se hela enkäten i bilaga 1). Ålder och kön visade vid bearbetningen inte några tydliga mönster, varför denna information alltså främst användes för att skilja de olika svaren och citaten åt. Frågan om ålder hjälpte oss även att bekräfta intervjupersonernas svar på vem den tänkta ”typiska kunden” var, se bilaga 2. Efter den beskrivande inledningen följde frågor för att kartlägga individ- och hushållskaraktär så som kön, ålder, antal barn, sysselsättning och inflyttningsår (Mohan & Twigg 2007:2034). Sedan fortsatte enkäten med en generell fråga om vad de boende tycker om sin innergård, vilket ämnade ge en spontan första uppfattning om den generella åsikten, innan mer specifika frågor ställdes, vilka annars kan påverka en generell fråga som då blir missvisande (Esaiasson et al. 2012:249). Frågorna i enkäten ordnades så att de tog upp alla variabler rörande platskänsla som undersökningen behandlar, samtidigt som det även fanns utrymme (det vill säga tomma rader) för de boende att bidra med nya perspektiv och variabler. Dessa frågor var medvetet väldigt öppna för att inte deras svar skulle styras i någon riktning, till exempel var en sådan fråga “Har du några övriga önskingar eller behov angående din innergård?”. Andra frågor var mer standardiserade och hade fasta svarsalternativ för att underlätta efterföljande kategorisering och kvantitativa statistiska analyser. Exempelvis “Upplever du att innergården är skyddad från vind?”. Vi valde att begränsa svaren till ”Ja”, ”Nej” och ”Vet ej”-alternativ, för att få ett tydligare och mer generellt resultat än om vi använt till exempel en gradskala från 1 till 5, se bilaga 1.

I enkäten fick de boende även frågan om hur ofta och till vad de använder sin innergård. Detta för att se vilken erfarenhet de har av innergården, vilket också är beroende av tiden de har bott där, och ger därmed en fingervisning kring vilken vikt som kan läggas vid deras svar, framförallt gällande det sociala. Dessutom kan personer ibland tycka och säga en sak men sedan inte följa detta i praktiken vilket avslöjas handfast genom att titta på deras faktiska användning av innergården. Som slutfråga i enkäten fick de boende en förfrågan att skriva kontaktuppgifter ifall de kunde tänka sig att delta i en djupintervju vid ett senare tillfälle, då vi från början tänkt göra även djupintervjuer med fem till tio av de boende för att försöka uppnå empiriskt djup och analytisk bredd samtidigt, gällande de boendes uppfattning (DeLyster et al. 2010:72,74,79). På grund av den begränsade tiden arbetet skulle utföras på fick vi till slut avstå från djupintervjuer med de boende då vi istället behövde göra ytterligare intervjuer med byggherren och landskapsarkitekten för att få en bättre bild av planerarnas vision för innergården. Enligt Esaiasson (et al. 2012) kan det vara mindre bra att använda komplexa frågor och svåra definitioner i en *self-completion questionnaire*, då det inte finns någon att

fråga, varför mycket tid gick åt till frågeformulering och upplägg för att minimera missförstånd. Strävan låg därför mot att använda ett enkelt och lättförståeligt språk, dock krävdes det lite akademiska och svärdefinierade ord som *platskänsla* och *estetik*, vilka kan betyda olika för olika människor, på grund av nödvändigheten att hålla enkäten kort och koncis. Orden uppfattas dessutom vara relativt välkända och självsägande för många människor. I en enkät kan det dock vara bra att formulera fler frågor som egentligen syftar på samma sak, för att öka tillförlitligheten ytterligare, vilket gjordes gällande den sociala karaktären, vilket är en fråga som fått stort fokus i arbetet (Esaiasson et al. 2012:232-237; Flowerdew & Martin 2005:102). Enkätens utformning prövades på bekanta innan utdelande, för att kontrollera att den tolkades rätt och inte missförstods.

Bearbetning av enkäten gjordes genom att göra en statistisk tabell av de frågor som hade fasta svarsalternativ i form av "Ja", "Nej" eller "Vet ej"-frågor, vilket var sju stycken. Denna tabell analyserades och sammanfattades sedan tillsammans med de öppna frågorna i korta presentationer i resultatet. Mängden öppna svar var dock så stort att det tekniskt sätt inte var möjligt att presentera allt i resultatet, varför ett urval valdes ut efter relevans. De öppna frågorna presenterades därför efter uteslutningsmetoden. Tre av frågorna där deltagarna ombads ringa in flera svarsalternativ gjordes till tårt-diagram, även frågan angående hur ofta de använder innergården presenteras som tårtdiagram i resultatdelen. Ett syfte var att kartlägga de olika tanke kategorier och uppfattningar som möjligen finns bland de boende och se till att uppnå en viss teoretisk mättnad i form av att täcka en betydande del av de olika uppfattningar som finns. Genom en bearbetning av enkäten kunde vi därför sammanställa de öppna frågornas svar till att reda ut tillkomna variabler och påverkansfaktorer för den fysiska miljön och dess påverkan på platskänslan (Esaiasson et al. 2012:166,228-229).

4.3. Intervju med planerarna

Tre kvalitativa intervjuer gjordes med planerarna för att utarbeta vad deras vision för innergården var och hur de som medskapare förhåller sig till varandra. Den första gjordes med projektet Porslinsfabrikens planchef Kenneth Fondén, som då arbetade på Stadsbyggnadskontoret i Göteborg och var med och ledde utformningen av detaljplanen. Den andra intervjun gjordes med två projektutvecklare från byggherren PEAB, nämligen de som främst varit inblandade i just detta projekt. Dessa två intervjuer ledde fram till behovet av en tredje, då de ovan nämnda visade sig inte ha varit tillräckligt insatta i just innergårdens utformning. Denna tredje intervju gjordes med landskapsarkitekten Maria Karlsson från konsultföretaget inom samhällsplanering - Tyréns, de som hade anlåtats av PEAB för att fysiskt planera innergårdens utformning. Dessa tre intervjuer kompletterades även med skrivna texter från planbeskrivningen för Spilkumen, samt andra artiklar och broschyrer som beskriver planerarnas vision för innergården.

Intervjuerna med planchefen, PEAB och Tyréns gjordes i form av informantintervjuer, då de så att säga blev vittnessägare i det att de bidrog med olika pusselbitar för att beskriva händelseförloppet i planeringsprocessen. Samtliga av dessa intervjuundersökningar genomfördes också som ett interaktivt samtal med en lägre grad av standardisering (Flowerdew & Martin 2005:111,227). Ordningsföljd, formulering och val av frågor varierade något mellan intervjuerna, men följde generellt samma mönster. Frågorna lades även upp

ungefär enligt Flowerdew & Martin's rekommendation - att informationsfrågor bör komma först, sedan hur och varför-frågor och sist de lite mer filosofiska frågorna (Flowerdew & Martin 2005:119). Vi frågade kort sagt om intervjupersonernas roll i planeringsprocessen, maktförhållanden mellan aktörerna, hinder och begränsningar för planeringen, innergårdens vision och ursprunget till visionen, användarperspektivet, vilka parametrar som varit viktigast att förhålla sig till samt huruvida de i planeringsprocessen tagit hänsyn till platskänslan, sociala interaktioner med mera. Intervjuundersökningarna var av den kvalitativa sorten, dock med strävan för systematik både i insamling- och analysstegen i och med ordentlig ljudinspelning, transkribering, kategorisering och sammanfattningar för uppnå legitimitet i resultatet (DeLyser et al. 2010:73,176). "Centralt i analysprocessen är att finna mönster, göra jämförelser och kontrastera olika data mot varandra" (Wibeck 2000:97 se Cerbach 2011:14), något som har strävats efter och presenteras i resultatet. Utöver dessa metoder har det under uppsatsens gång gjorts flertalet besök i kvarteret Spilkumens innergård, vilket har bidragit till en god förståelse och överblick av området. Dock har ingen regelrätt observation gjorts, då vårt huvudsakliga syfte är att undersöka hur de boendes uppfattning av innergården överensstämmer med stadsplanerarnas vision, inte att kartlägga hur den faktiska innergården ser ut eller hur den används.

4.4. Källmaterial

Det material som ligger till grund för uppsatsens teoriavsnitt, samt referenser i resultat och diskussion är skrivna av framstående teoretiker för fältet inom stadsplanering och kommer från flera olika källor.Handledare och mentorer har kommit med tips på kända teoretiker och böcker, och flertalet besök har gjorts till universitetsbibliotekets och stadsbibliotekets arkiv. Internetsidor såsom Google Scholar, Urban Studies Journal, Sage publications, Taylor & Francis Online har använts med sökord så som till exempel *sense of place*, *courtyard*, *utemiljö*, *stadsplanekunst*, *stadsplanering (estetik)*, *architectural determinism*, *offentliga platser*, *samhällsplanering och fysisk miljö* för att hitta relevant litteratur.

5. Metoddiskussion

I det följande avsnittet diskuteras undersökningens metod kritiskt, huruvida valet av metod har påverkat resultatet och ifall resultatet är tillförlitligt och generaliserbart.

5.1. Positionalitet och val av parametrar

Val av variabler och mätbara parametrar är alltid influerat av positionalitet, diskurs-påverkan samt undersökningens och fallets kontext. Positionalitet handlar om att de representationer av verkligheten som redovisas i forskning, är beroende av personen som utfört det samt övriga ingående faktorer. Forskaren väljer studieobjekt, metoder, vad som ska dokumenteras och vad som ska lämnas osynligt, vilket påverkar studiens validitet. Det är även så att samma information (t.ex. minnen) kan tolkas, kopplas och förklaras annorlunda av ett subjekt beroende på livssituation och kontext - "past events are viewed through the lens of the present", vilket alltså innebär att de boende troligtvis har besvarat frågorna utifrån den specifika dagens kontext, ur sitt eget inifrånperspektiv (DeLyser et al. 2010:72,175,185-186,360). Dock kan det istället för stor positionalitet bli för stor påverkan från en diskurs, varför vi använde enkäter och intervjuer till att bekräfta val av variabler.

Variabelvärdena kan vara fel eller missvisande av flera orsaker, både beroende på de som inte svarade alls på enkäten (non-response errors), angående hur personerna har tolkat och svarat på frågorna i både enkäten och intervjuerna (response errors) samt hur intervjuaren förväntat sig vissa svar beroende på intervjupersonens klasstillhörighet och ålder (expectational errors). Vaga svar tenderar ofta att tolkas utifrån övriga resultat och uppfattningar i intervjun, vilket gör det väldigt viktigt att under bearbetningen vara medveten om hur tolkningen kan komma att påverka hur slutresultatet i undersökningen speglas (Flowerdew & Martin 2005:85). Värdena i resultatet kan också ha blivit något felaktiga på grund av val av "felaktiga" parametrar, kanske finns det till exempel någon viktig parameter som inte framkommit i varken teori, enkät eller intervju. Det kan också vara så att de parametrar vi valt inte är de mest betydelsefulla för platskänslan då det finns många fler påverkansfaktorer. Det är även så att det finns svårigheter med att sätta ord på vad det egentligen är som påverkar platskänslan, språket begränsar både oss som forskare och respondenterna, vilket också betyder att svaren kan ha påverkats genom olika tolkningar av samma begrepp. Sociala aspekter är till exempel väldigt brett och en person kan ha många olika åsikter om olika sociala aspekter, vilket inte framgår i en sammanslagning till ett begrepp. Dessa svårigheter kommer alltid upp vid kvantitativa studier av samhällsvetenskapliga fenomen, då de är svåra att förenkla, och studien syftar inte till att kunna förutsäga vad någon ska tycka. Undersökningen ämnas resultera i en generell uppfattning gällande hur visionen stämmer överens med de boendes uppfattningar, något de använda parametrarna lyckas hjälpa till med. Forskning kan dock aldrig bli helt objektiv ifall detta innebär helt fritt från mänskliga känslor, infall och partiskheter, trots medvetna metodval (Harris & Jarvis 2011:5-6).

5.2. Enkätundersökning med de boende

För att höja svarsfrekvensen valde vi som sagt att komplettera med en annan metod – att stå på utegården och be förbipasserande att fylla i enkäten på plats. Då lade vi märke till att det finns en risk att vissa personer har missförstått vissa frågor i enkäten. Till exempel var det två

av tio som vid det tillfället frågade vad som menades med estetik, vilket innebär att det kan ha varit ett för avancerat akademiskt språk. Någon ifrågasatte även vad som menades med en av frågorna - social mötesplats, vilket indikerar att det kan ha varit en aning för abstrakt fråga. Vi anser dock att motivet att göra en kort och koncis enkät för att få en högre svarsfrekvens vägde tyngre än risken för varierande tolkningar av begreppen. Det var även en del boende som hade missat att det var frågor på baksidan av enkätbladet, alltså hade det eventuellt varit något tydligare att skriva ut på separata blad, vilket budgeten tyvärr inte tillät. Detta hände desto mer vid direkt utdelning av enkäten på innergården, något som kan indikera att svarspersonerna kände sig pressade på grund av vår närvaro. Detta kan även ha påverkat svaren, då anonymiteten blev bristfällig, dock var det endast 10 av 115 enkäter som besvarades på detta sätt vilket gör att graden av påverkan på resultatet troligtvis inte är så stor. Något som också kan vara problematiskt, med båda metoderna, är ifall de boende besvarat frågorna i enlighet med undersökningens geografiska avgränsning eller inte, då en uppfattning rörande till exempel stämningen i grannskapet undermedvetet kan inkludera även trappuppgångar, omgivande bäcklandskap, vägen dit och så vidare. För att undvika detta skriver vi uppande gånger i enkäten att det gäller just innergården.

Vissa boende valde att inte alls delta i undersökningen och för att resultatet av enkätundersökningen ska kunna appliceras på hela populationen måste de boende som deltog i undersökningen vara representativ för studiens avsikt. Genom att göra en totalundersökning utan urval blev det slumpmässigt vilka som svarar på enkäten och hur spridningen hos dessa ser ut med avseende på ålder, kön och sysselsättning. I hushåll där det bor fler än en vet vi inte vem i hushållet som har svarat på enkäten, kanske kan det hända att det i övervägande fall är en roll i hushållen som är den som svarar, samt att den som svarar har ett större intresse för innergården och därför är mer positivt alternativt mer kritisk. Gällande vilka som kan tänkas ha svarat på enkäten, kan det möjligtvis vara en överrepresentation av de som använder innergården och därför har mycket åsikter om den. Det går även att spekulera kring vilka som inte har svarat på enkäten, då vår svarsfrekvens låg på 35 %, vilket betyder att 210 av de 325 enkäterna inte har blivit besvarade. Kanske är det de som inte har bott där så länge och därmed inte bildat sig en uppfattning som har valt att inte svara, eller de som bara bor där under kort tid, så som studenter exempelvis. I och med att det går att spekulera åt flera håll anser vi spridningen vara relativt slumpmässigt, och inte ha påverkat resultatet speciellt mycket. I bearbetningen är det viktigt att inte vara för snabb att dra några slutsatser och därmed förenkla studien då ett mönster eller en trend mycket väl kan vara helt slumpmässigt. Tiden de boende har bott där är också väldigt avgörande för hur de svarar på frågorna, då användningen av en innergård är väldigt säsongsbetonad i ett land som Sverige. Att enkätundersökningen utförts i april-maj kan eventuellt innebära att parametern "sitta i solen" fått en förstörad betydelse, då nordbor tenderar att vara soldyrkare under våren efter en lång och mörk vinter. De boende som svarar att de aldrig har använt innergården blir också mindre tillförlitliga beträffande vad de svarar då erfarenheten av den är vad vi efterfrågar. Till exempel kan väldigt nyinflyttade personer tänkas inte ha hunnit varken använda innergården eller reflektera över vad de tycker om den, vilket kan göra deras svar något mindre tillförlitliga. Å andra sidan kan det finnas reella anledningar till varför de inte använder innergården, något som tas upp mer i diskussionen. I en intervju eller frågeundersökning kan

det för intervjupersonen också vara lätt att bli överdrivet kritisk, eftersom frågor kring ett fenomen eventuellt kan tvinga fram resonemang som tidigare kanske inte reflekterats över (Esaiasson et al. 2012). Vid bearbetningen av enkäterna genererades det som avsett en del kvantitativ statistik, men i och med de öppna frågorna kunde vi även göra mer en kvalitativ analys av datan, vilket innebär att enkätundersökningen i sig till viss del fick både ett empiriskt djup och analytisk bredd.

5.3. Intervjuer med planerarna

Svårigheten att reda ut vem som var rätt person att intervjua gällande att representera planerarnas vision av innergården, påverkade riktningen av arbetet något då det krävdes fler intervjuer med olika aktörer inom planeringsprocessen för att reda ut deras vision för innergården. Tidsperspektivet var anledningen till att vi från början valde att inte intervjua byggherren, utan trodde att en representant från Stadsbyggnadskontoret skulle ha en såpass överblickande roll att de i så fall kunde säga hur byggherren hade tänkt. Men då intervjuerna med både Stadsbyggnadskontorets planchef och representanterna från PEAB fortfarande lämnade många obesvarade frågor tog vi beslutet att även intervjua Tyréns konsultfirma, de som gjort den fysiska utformningen, och istället stryka djupintervjuerna med de boende för att förlita oss på enkäten. Detta främst på grund av tidsbrist. Genom att göra fler intervjuer har mycket kunnat bekräftas, då intervjupersonerna var förhållandevis enhälliga vad gäller hur planeringsprocessen gått till och hur visionen sett ut. Det var väldigt många personer inblandade i planeringsprojektet, och flera olika personer har haft samma post under olika tider, varför ingen verkade ha övergripande koll. Dessutom var det svårt att utröna vilka aktörer som bestämt vad då alltifrån park- och naturförvaltningen, byggherren och olika arkitektfirmor tillsammans har bidragit med sin del, samtidigt som de sätter upp begränsningar och regleringar för varann. Därför kan det hända att detaljer i den fysiska miljön och upplevelserna som följer bli åsidosatta och lämnade åt slump och förhoppningar.

5.4. Validitet och generalisering

En bra metod vid en undersökning som ämnar skildra "verkligheten" innebär att resultatet av studien är så lite påverkad av valet av metod som möjligt. Genom att använda flera metoder underlättas detta och resultatet får större validitet, dock kan multidata vara problematiskt då forskaren måste sammanställa och jämföra olika former av information, i vårt fall jämföra enkätresultaten med samtalsintervjuerna och planbeskrivningen (DeLyser et al. 2010:103).

Operationalisering är ett känsligt steg där validitet är viktigt att tänka på, alltså att verkligen mäta det man hävdar att man mäter. Undersökningens interna validitet, alltså möjligheten att kunna dra slutsatser avseende studiens begränsade antal analysenheter - de boende som har svarat på enkäten och de intervjuade planerarna - är vad metodens främsta syfte har varit att tillgodose (Esaiasson et al. 2012:54-58). Formulering av enkätfrågor, strukturerad insamling av intervjuer, organiserad och genomtänkt bearbetning och analys har ökat den interna validiteten. Den externa validiteten, möjligheten att generalisera slutsatserna till en större population, är svårare att uttala sig om, vilket diskuteras vidare i nästa stycke. Genom noggrann dokumentering har även reliabiliteten tillgodosetts, alltså är förutsättningarna goda för att göra om undersökningen (Flowerdew & Martin 2005:84). I fallstudier menar Flyvbjerg att det är falsifiering och inte verifiering som är centralt, alltså är en hög reliabilitet viktigt för

att studien ska kunna omprövas. Det finns olika strategier för att försäkra sig om att den kvalitativa analysen är kvalitetssäker. Även i kvantitativa studier som inte är fallstudiebaserade är subjektivism och partiskhet viktiga faktorer, vid kategorisering och val av parametrar och vid strukturering av enkäter. Här har kvalitativa fallstudier en fördel i att det finns fler möjligheter för undersökningsspersonerna att rätta till eventuella missförstånd och säga ifrån (Flyvbjerg 2006:84,235-236).

Enligt Esaiasson går det inte att generalisera en fallstudie (Esaiasson et al. 2012), vilket dock DeLyser anser att det visst gör så länge fallet är representativt (DeLyser et al. 2010:75). Flyvbjerg skriver även han i sin uppsats "five misunderstandings about case study research" att om man väljer rätt fall går det absolut att generalisera. Vi har försökt välja ett representativt fall genom att ha ett relativt centralt läge, utan några större påverkansfaktorer (förutom buller) eller speciella omständigheter. Dock visade sig kvarterets population vara en relativt homogen grupp i fråga om att vara mellan 20 och 30 år samt från 50 år och uppåt, dessutom medför de höga bostadspriserna att det finns ett visst välstånd hos de boende. Detta påverkar fallstudiens generaliserbarhet. Flyvbjerg menar vidare att det är ett vanligt missförstånd i många metodböcker att generell, teoretisk, kontext-oberoende kunskap är mer värdefull än konkret, praktisk och kontext-beroende kunskap. Han argumenterar att det som skiljer en nybörjare från en expert är experternas intima kunskap om flera tusen konkreta fall, att det är vad som gör dem till experter. Dessutom påpekar han att det inte existerar och troligtvis inte kan existera förutsägande teorier inom samhällsvetenskap, varför konkret, kontext-beroende kunskap är mer värdefull än det fåfänga sökandet efter förutsägande teorier och allmängiltig kunskap, då det fortfarande kan vara lärorikt. Denna studie är unik på så sätt att Spilkumens läge är speciellt och att innergården därför kräver vissa speciallösningar varför det inte går att kopiera andra visioner och planer för utformningen på gården. Fallstudier kan bli desto mer generaliserbara genom att genomföra flera stycken, då kan deras typiskhet mätas. Alltså kan denna undersökning i framtiden användas för att jämföra med ett eller flera andra fall och därmed utvärderas dess typiskhet. Dock är det inte så att all forskning nödvändigtvis måste sträva mot att bli generaliserbar, varesig det är fallstudier eller stora urvalsundersökningar, för att anses lyckad och användbar. Kraften hos ett exempel (ett fall) kan som tidigare berört i uppsatsen, fortfarande vara värdefullt och bidra till att bredda en diskurs, kunskapsackumulation, och kan ofta ändå användas för att upptäcka nya fenomen eller förklaringar (Flyvbjerg 2006:221-228). Vår enkät är generaliserbar på lokal nivå då den baseras på ett slumpmässigt urval av en bestämd population (samtliga boende) och kan därför uttala sig om hur hela populationen kan tänkas tycka (Esaiasson et al 2012:229). Huruvida den är generaliserbar på högre nivåer såsom att uttala sig om andra kvarter i andra stadsdelar eller städer är dock mer tveksamt. Vår undersökning kan dock ändå användas som ett lärorikt fall. För att sammanföra de olika perspektiven på huruvida en fallstudie går att generalisera kan man hävda att undersökningen inte går att generalisera per se men den kan definitivt användas i generaliserande och förklarande syften.

5.5. Källkritik

Det är viktigt att granska den insamlade informationen utefter källkritiska principer, att vara medveten om informanternas tendenser och beroende till exempel, alltså deras medvetna eller

omedvetna vinklingar av fakten. Källkritikregeln gällande svarspersonernas centralitet är högst relevant då till exempel nyinflyttade i vårt fall ses som okunniga om fenomenet och detta bör tas med i beräkningen (Esaiasson et al. 2012:282-285).

En vanlig missuppfattning vad gäller fallstudieundersökningar, är enligt Flyvbjerg att metoden har en partiskhet mot att vilja bekräfta hypotesen, alltså att forskaren har en tendens att vilja konfirmera förutsagda teorier, vilket ifall sant påverkar vetenskapligheten i undersökningen (Flyvbjerg 2006:234). Människor tenderar också ofta att uppfatta en större grad av ordning och jämlikhet än vad som egentligen är verkligt. En uppsats handlar i mångt och mycket dessutom om att bringa ordning och kategorisera ett kaos, varför mönster kan upplevas starkare än vad de är. I vårt fall har vi dock inte i någon större utsträckning utgått från en hypotes, utan enbart misstänkt att det kan finnas någon form av skiljaktighet mellan planerarnas vision och de boendes uppfattning, alltså bör studien inte vara märkbart influerad av tendensen att bekräfta en teori. Vi har försökt behålla lite kaos från fältstudien och de boendes upplevelser, för att inte överförenkla utan visa "verkligheten" lite mer som den är, i enlighet med DeLyser (et al. 2010:369), och därmed bör inte heller mönster och trender ha förstärkts i någon vidare bemärkelse.

5.6. Alternativa metoder

Det är alltid svårt att undersöka attityder och uppfattningar, det finns inget bra sätt att gradera och dessutom ingen garanti att graderingen betyder samma sak för olika människor (Flowerdew & Martin 2005:92). Dock innebar strykningen av djupintervjuer med de boende att det blev lite svårare att jämföra planerarnas vision med de boendes uppfattning, då intervjuerna och enkäten hade lite olika fokus. Att fokusera på att utvärdera planerarnas vision i början och sedan utforma enkäten utefter det hade varit bättre, men var svårt att lösa logistiskt sett och under den begränsade tiden. Ifall tid hade funnits hade det varit bra att prata med någon insatt i projektet först under mindre formella former, som hade kunnat förklara hur planeringsprocessen går till och vem som troligast har bäst koll på innergården, sedan återkomma på intervju. Detta för att undvika att intervjua "fel" personer, som inte är lika insatta i projektet, samt att mindre tid i intervjun skulle gå åt till att reda ut personernas roller och hur en planeringsprocess går till. Vid händelse av mer tid hade det även varit bra att jämföra två fall, då det hade kunnat ge en större validitet och generaliserbarhet. En jämförande studie hade dessutom varit bra för att få en tydligare bild av vad som beror på rummet och vad som är del av fenomenet (DeLyser et al. 2010:77). Svansfrekvensen hade kunnat ökas genom att använda sig av en webbenkät, vilket är enklare att besvara då det kan göras på plats istället för att behöva ta med sig enkäten ned till sopstationen, där vår brevlåda hängde. Men eftersom bostadsrättsföreningarna är såpass nystartade kunde de inte hjälpa oss med email-adresser, vilket gjorde att postenkäter var det alternativ som verkade lämpligast i denna studie. En av bostadsrättsföreningarna hjälpte oss dock med att skicka ett påminnelsemail med webbenkät till 60 av sina lägenheter, varav dock innebär att endast 19 % kunde få en påminnelse och en andra chans att svara. Det hade varit önskvärt att samtliga fått en påminnelse, men då vi heller inte hade någon budget för att använda vanlig post igen var detta svårt att råda bot på. Med tanke på den begränsade tiden anser vi således att våra metodval var rimliga och att vår studie är relativt tillförlitlig.

6. Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet av de undersökningar som genomförts. Inledningsvis introduceras hur planeringsprocessen har gått till, sedan förklaras planerarnas vision för Spilkumens innergård utifrån de parametrar gällande platskänsla som uppsatsen är uppbyggd kring. Dessa parametrar är: funktionalitet, trygghet, estetik, grönska, avskildhet, sinnesintryck (ljud, ljus och vind) och sociala aspekter. Därefter presenteras resultatet av enkäterna som ämnar besvara hur de boende upplever platskänslan på innergården utefter dessa valda parametrar.

6.1. Redogörelse för planeringsprocessen och dess begränsningar

Ett flertal aktörer var medskapare av visionen för Spilkumens innergård, varför det är svårt att beskriva den utan att lyfta fram flera av dem som medverkade i projektet. I denna studie har Stadsbyggnadskontorets planchef Kenneth Fondén, projektutvecklarna på PEAB Bostad AB - Martin Cagner och Camilla Sandegård, samt landskapsarkitekten från Tyréns, Maria Karlsson, intervjuats då de har deltagit i olika delmoment av projektet. Deras svar får därför representera visionen för Spilkumens innergård tillsammans med skrivna texter från planbeskrivningen för Spilkumen, samt andra artiklar och skildringar som beskriver planerarnas vision för innergården.

Bygg- och anläggningsföretaget PEAB köpte marken för Porslinsfabriken där kvarteret Spilkumen är inkluderat och utvecklade området som byggherrar efter att ha uppfyllt kraven för plan- och bygglagen, enligt Fondén². Byggherrar är de som ansvarar för att lagar, förordningar, föreskrifter och beslut följs i samband med byggprojekt (Boverket 2014). I detta fall ägde det rum i samråd med Stadsbyggnadskontoret som tog fram detaljplanen för området vid "Hjalmar Brantingsplatsen inom stadsdelarna Brämregården och Tingstadsvassen i Göteborg" (Stadsbyggnadskontoret 2013). Planbeskrivningen är en förkortning av detaljplanen, och innehåller miljökonsekvensbeskrivning, gestaltungsprogram, genomförandebeskrivning, samt övriga handlingar med riktlinjer och bestämmelser som PEAB är skyldig att rätta sig efter i byggnadsprocessen (Fondén et al. 2005:1). Det är planbeskrivningen vi har använt oss av i detta arbete. Trafikverket, Banverket och Vägverket var också delaktiga i projektets tidigare del då det ligger en stor motortrafikled och järnväg intill området som hade stor påverkan på Spilkumens verkställande, enligt planchef Fondén.

PEAB hade det grundläggande ansvaret för innergårdens utformning, till exempel angående dess överensstämmande med rådande naturförhållanden och ekonomiska aspekter i området. Som Camilla Sandegård från PEAB förklarade gällande möbleringen av innergården ritas och planeras byggnaderna först och sedan bestäms innergårdens utformning därefter. I det här fallet anlät PEAB Tyréns, ett konsultbolag inom samhällsplanering, som fick rita förslag för innergården, resultatet syns i figur 4³. Martin Cagner⁴, också från PEAB, berättar att de förlitar sig på konsulternas analys och gör därför själva ingen djupdykning i planerandet. Landskapsarkitekten Karlsson från Tyréns ansvarade alltså för innergårdens utformning, rörande både det funktionella och det estetiska, men säger i intervjun att det fanns många

² Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

³ Camilla Sandegård, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

⁴ Martin Cagner, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

parametrar som hon inte kunde påverka då det fanns tekniska och ekonomiska begränsningar att förhålla sig till angående utformningen, till exempel sopstation, rökluckor och trappuppgångar från garage. Karlssons uppgift var att bestämma utformning, så som placering av cykelställ, vistelsezoner och grönska utefter detaljplanens riktlinjer, regleringar och önskemål från PEABs sida. De slutgiltiga ritningarna granskades sedan av PEAB, som främst såg till att budgeten höll och att de tekniska begränsningarna följts. Med andra ord var det PEAB som hade det sista ordet gällande visionen för innergårdens utformning. Karlsson berättar också att efter att Tyréns lämnat in sitt slutgiltiga bidrag har ändringar med innergårdens utformning gjorts och att det inte är något som Tyréns kan påverka. Dels säger hon att PEAB har bytt ut en del växtarter som hon valt efter noga övervägningar, och “när de gör dessa ändringar kanske de inte är medvetna om den effekt som det faktiskt ger, då de troligen tänker ur ett ekonomiskt perspektiv”. Karlsson⁵ anser dock ändå att Tyréns har haft en bra och kontinuerlig dialog med PEAB under arbetets gång. När bygget är sålt tar de nya ägarna över ansvaret för innergården och dess utformning, i detta fall var det Spilkumens bostadsrättsföreningar som blev de nya fastighetsägarna⁶.

Figur 4. Karta över Spilkumens innergård (Tyréns 2011).

Vad gäller begränsningar i utformningsarbetet för innergården, finns det först och främst myndighetskrav som måste följas, till exempel hur många cykelparkeringar som ska finnas, både inomhus och utomhus, att ambulans och andra yrkesfordon ska kunna inta gården vid behov, samt att hänsyn till bullerproblematiken och risken förknippad med farligt gods tas då järnvägen och motortrafikleden Lundbyleden passerar precis utanför kvarteret. Utöver detta finns det också många tekniska krav och restriktioner att förhålla sig till. Fallet Spilkumen är mycket speciellt då det finns ett garage under hela innergården som medför att vattenavrinningen är särskilt viktigt, så att det inte läcker ner i garaget, och marken ovanför får heller inte överbelastas då det finns en rasrisk, samt att trappuppgångarna från garaget har

⁵ Maria Karlsson, Landskapsarkitekt Tyréns konsultbolag, intervju 9 maj 2014.

⁶ Martin Cagner, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

en fast placering och därför måste noggrann planering göras⁷. Dessutom har sopstationen en fast konstruktion som inte går att flytta på då sopsuget går ner i garaget, se figur 7⁸. Den är utplacerad av PEAB som säger att platsen är noga utvald för att vara tillgänglig för alla boende. Projektutvecklare Sandegård tillägger att “det här med sopor är ju alltid svårt, att det inte får lukta och så” och att placeringen är vald därefter. Landskapsarkitekten Karlsson säger att det är svårt att utforma innergården på grund av alla dessa begränsningar, speciellt då PEAB har ett krav på stor grönska men att den möjliga mängden träd och buskar reduceras markant när den mängd jord som krävs för att växterna ska rota sig blir för tungt för garagets bjälkar. Alltså är det många aspekter som måste tas hänsyn till och det finns inte mycket utrymme för kreativitet.

6.2. Målgrupp och användarperspektiv

Beträffande Spilkumens målgrupp berättade planchef Fondén i intervjun att det främst var PEAB som definierade den då det är de som ytterst är beroende av att hitta kunderna, men han trodde att de främst planerade för yngre människor och kategorin 55 år och över⁹.

Projektutvecklarna på PEAB bekräftade i sin intervju att de precis “sålt en jättestor förening på andra sidan bäcken [kvarteret Balanshjulet], så att vi visste i princip vilka som skulle flytta hit”¹⁰. De vände sig därför främst till personer som ska köpa sin första lägenhet och till de som sålt villan efter att barnen flyttat ut, vilket alltså var de kundgrupper som främst köpt lägenheterna i det angränsande kvarteret. Men som Cagner¹¹ säger blir det ofta en ganska stor spridning på målgrupperna till slut ändå, varför de försöker göra det ganska så öppet för alla i planeringen. Kvarterets målgrupp kan därför sägas vara relativt bred.

PEABs hemsida marknadsför Porslinsfabriken, där Spilkumen är inkluderat, som en modern boendemiljö där det finns mötesplatser för många (PEAB 2014). I planbeskrivningen står det även att Spilkumens nya bostadsrätter kan bidra till en bättre social blandning inom stadsdelen som idag till stor del består av hyreslägenheter (Fondén et al. 2005:16). Enligt Cagner diskuterades det kring vad innergården kunde tänkas komma att användas till och av vem, men att det är svårt att anpassa en innergård efter alla ålderskategorier och åsikter. Han säger att det alltid till exempel kommer finnas de som vill ha en lekplats nära och sen så kommer det finnas dem som inte vill ha det och därför är det smart att välja en neutral utformning så att det passar så många som möjligt att bo där, vilket PEAB alltså valde att göra.

Landskapsarkitekt Karlsson bekräftar i sin intervju att PEAB hade gett henne direktiv att utforma innergården för en så bred målgrupp som möjligt med ett brett användarperspektiv så att alla kan trivas. Hon tillägger dock att hennes tankegångar kring planeringen ”inte är på högre nivå än att folk ska kunna ta sig till skola/arbete, slå sig ner i solen och så vidare”, alltså att de främst ska kunna ha en fungerande vardag. Det viktigaste är att de boende trivs och känner sig trygga i sin boendemiljö. Karlsson säger vidare att innergården ska vara handikappanpassad och vara inbjudande och öppen för alla. Utomstående ska kunna passera

⁷ Camilla Sandegård, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

⁸ Maria Karlsson, Landskapsarkitekt Tyréns konsultbolag, intervju 9 maj 2014.

⁹ Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

¹⁰ Camilla Sandegård, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

¹¹ Martin Cagner, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

då det är en halvoffentlig miljö, men samtidigt ska den först och främst vara utformad för att de boendes behov ska tillgodoses (Karlsson intervju 2014-05-09).

6.3. Planerarnas vision för Spilkumens innergård

Enligt Cagner har visionen för Spilkumens innergård anpassats efter rådande förhållanden, med hänsyn till natur- och kulturvärden i området. Det viktigaste i visionen för Spilkumen, enligt planerarna, är att innergården ska vara en funktionell och hållbar miljö och att faciliteter bör placeras där de fungerar mest optimalt¹²¹³. Det ska gå att ta sig fram smidigt från alla håll och kanter och det ska finnas gott om sittplatser både i sol- och skuggläge där boende själva kan bestämma om de vill sitta ifred eller på en större yta med tillhörande bord där det går att sitta fler människor i grupp¹⁴. I planbeskrivningen står det också att det ska finnas ytor för lek och rekreation på innergården, vilka ska placeras i ett bra läge där det är ljust och bra solinstrålning (Fondén et al. 2005:12).

Figur 5. Fotografi på en av innergårdens ljudbarriärer som vetter ut mot Lundbyleden.

¹² Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

¹³ Martin Cagner, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

¹⁴ Maria Karlsson, Landskapsarkitekt Tyréns konsultbolag, intervju 9 maj 2014.

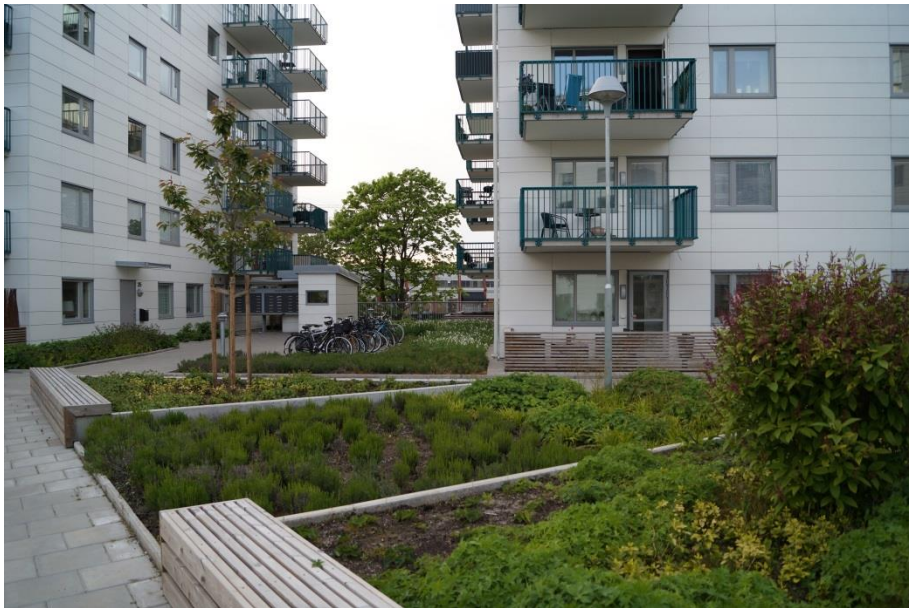
Planchef Fondén¹⁵ berättar gällande visionen att “det var ganska mycket diskussioner kring gestaltningsuttrycket, att det ska stå sig i en tuff miljö då en motortrafikled och järnväg passerar utanför, samtidigt som det ska kännas ombonat för de boende så att de inte upplever att de bor mitt på vägen”. I planbeskrivningen står det att bebyggelsen ska grupperas så att det tydligt går att definiera olika stadsrum på innergården för att uppnå en god boendemiljö (Fondén et al. 2005:9). Målet är att boende ska slås av lugnet när de träder in på gården och för att reducera bullret har bebyggelsen därför placerats efter noggrann uträkning (Brf drejaren, Porslinsfabriken– City living; Fondén et al. 2005:1). Resurser har således gått åt till att skapa estetiska och funktionella arkitektritade ljudbarriärer i form av glasskärmar och fasader som även klarar högt tryck, (då de måste klara en eldsvåda vid eventuell olycka på Lundbyleden), se figur 5 (Fondén et al. 2005:1). Vid utformning av en innergård i områden där husen är höga menar Karlsson att det är viktigt att tänka på vindens riktning så att inte en vindtunnel byggs upp. I visionen för Spilkumens innergård har vinden inte fått lika hög prioritet som ljud, vilket kan bero på att husen och ljudbarriären av glas lyckligtvis är placerade så att de även fångar den sydvästliga vinden, som är den vanligaste i Göteborg.

I utformningen har planerarna däremot eftersträvat en grön oas med mycket växter som i viss mån ska skydda gården mot vind. Först och främst ska växterna dock agera som rumsfördelare i syftet att människor på gården ska känna sig mindre iakttagna från lägenheterna ovan då insynen är relativt hög med så höga byggnader. “Ett sjok av växter inger också ett visst lugn” tillägger landskapsarkitekt Karlsson. Det viktiga är att “växtligheten ska ha något att erbjuda större delen av året och vara anpassad efter sol- och skuggläge vilket är svårt att få till i områden där det är höga hus som det är här”. Växterna ska även vara lättskötta så att mindre pengar läggs på skötsel vilket gör det mer ekonomiskt hållbart i längden¹⁶. För att de boende ska vilja vistas på gården är det viktigt att gården är estetiskt tilltalande både vad gäller färgval på husväggar, mark, växter, samt utformningen på rabatter, cykel- och sopstationer och andra ting som påverkar helhetsintrycket av innergården¹⁷. I planbeskrivningen står det att innergården ska vara grön och att det ska gå att utblicka mot Kvillebäcken för att öka trivselen på gården och göra den mer estetiskt tilltalande för människor så att de vill uppehålla sig i rummet. Den ska samtidigt upplevas som ljus och lugn för att öka den känslan, enligt planbeskrivningen (Fondén et al. 2005:10).

¹⁵ Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

¹⁶ Maria Karlsson, Landskapsarkitekt Tyréns konsultbolag, intervju 9 maj 2014.

¹⁷ Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

Figur 6. Fotografi på några av innergårdens många rabatter.

Även PEAB marknadsför Spilkumen som en lugn, ljus och avgränsad innergård vilket krävs för att uppnå vad de menar är en trygg boendemiljö (PEAB 2014). I visionen för Spilkumens innergård är just trygghet en parameter som har lyfts fram som väldigt viktig att ta hänsyn till för att boende ska känna sig bekväma i den gemensamma utemiljön. Projektutvecklare Cagner¹⁸ menar att “tryggheten är ju framförallt att det är belyst, men inte för belyst för då lyser det in hos någon som ska sova.” och tillägger att innergården är relativt stor och att det därför är viktigt att det finns olika slags rum i det stora och att det är bra om man inte kan se rätt in i lägenheterna från gården. Känslan av trygghet på gården hade kunnat öka ytterligare genom att ha lokaler till handel, kontor och förskola på bottenplan, vilket har skrivits in i detaljplanen som en möjlighet. På så sätt hade fler människor vistats på platsen mer utspritt över dygnet, vilket bidrar till en ökad känsla av trygghet Dock kan det vara svårt att få lokalerna uthyrda då hyrorna är höga i nyproduktion samt att konkurrensen i närområdet är stor, vilket gör att detaljplanen inte kan tvinga byggherrarna att inreda för dessa verksamheter då de måste få sålt lägenheterna för att få tillbaka sin insats (Fondén et al. 2005:16)¹⁹.

Vad gäller platskänsla menar PEAB att det främst är landskapsarkitekten, alltså Maria Karlsson från Tyréns, som har hand om den biten²⁰. Karlsson berättar i intervjun att hon utformade innergården för att alla ska kunna trivas där men att hon först och främst eftersträvade funktionalitet snarare än de sociala aspekterna. Karlssons tanke var dock att med hjälp av sittgrupper indelade i olika rum av växter, främja det sociala livet för att boende ska vilja vistas där, se figur 4, 7 och 10. En grill finns inte på gården idag men det tror hon skulle kunna bli en bra social mötesplats, något som är möjligt att förverkliga i framtiden om de boende så vill, genom bostadsrättsföreningarna²¹.

¹⁸ Martin Cagner, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

¹⁹ Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

²⁰ Camilla Sandegård, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

²¹ Maria Karlsson, Landskapsarkitekt Tyréns konsultbolag, intervju 9 maj 2014.

Figur 7. Fotografi på innergårdens lekplats och sopstation (till höger) samt på rumsindelningen.

6.4. Innergårdens slutresultat

Samtliga intervjuade aktörer säger sig vara nöjda med slutresultatet. En indikator på att projektet blivit lyckat menar planchef Fondén²² är att bygget kom igång snabbt och att lägenheterna nu är sålda. Landskapsarkitekt Karlsson säger att hon tycker resultatet blev okej efter de förutsättningar som fanns, men att de ändringar PEAB gjorde angående till exempel växtvalet kan ha motarbetat syftet med hennes tidigare utarbetade vision. Dock kan de nya ägarna – bostadsrättsföreningarna - i framtiden förändra detta utefter de boendes preferenser. Projektutvecklare Cagner²³ från PEAB förklarar:

Tillsammans så äger ju bostadsrättsföreningarna innergården, man vill ju inte skapa för mycket för dem, de ska ju ändå bo här så med tiden växer det ju fram mer vad de vill göra, om de vill köpa in grillar eller hur de vill göra. Om man ska göra en grillplats på gården, det är ju jättetrevligt tycker många, men så tycker andra att det blir ett uppehålle för äldre på fredagskvällar och så blir det gapande och skrikande och så är det någon som inte vill ha det. De får utforma i framtiden, hur de vill utforma sin innergård. Det är ju inte vi som ska bo där, det är ju faktiskt ni som ska bo där. Det är inte vi som är där och aktivt bestämt att det ska vara en grillplats. Vi kanske skapar bänkar och bord och förutsättningar för det så får de själv då bestämma vad de vill göra med det, och köpa in och ändra om.

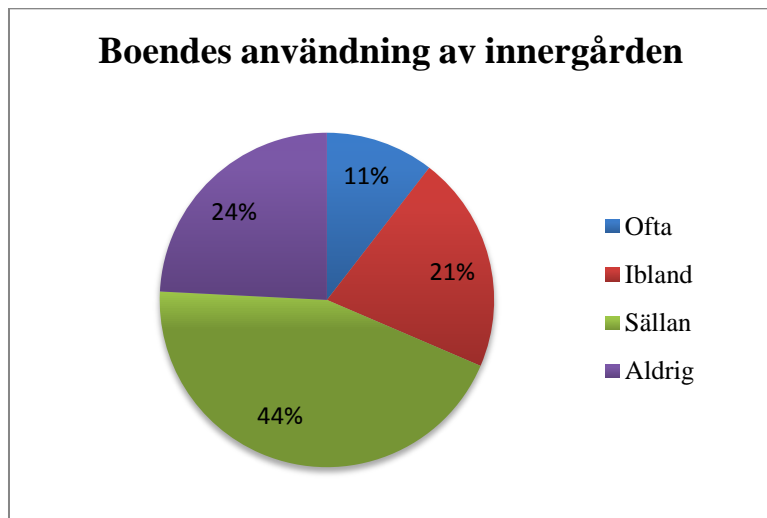
6.5. Enkätresultat - de boendes uppfattning om Spilkumens innergård

I enkätundersökningen fick vi en låg men godtagbar svarsfrekvens på 35 %, och det är dessa svar som har sammanställs och här presenteras. Resultatet av enkäterna visar att de boende i kvarteret Spilkumen inte använder innergården för utomhusaktiviteter speciellt ofta. Av deltagarna i enkätundersökningen svarar 44 % att de sällan använder den, medan 24 % meddelar att de endast använder den för genompassage, sophantering, posthantering och andra nödvändiga aktiviteter, och att de därför inte nämnbart påverkas av den fysiska miljön.

²² Kenneth Fondén, Planchef Stadsbyggnadskontoret Göteborg, intervju 3 april 2014.

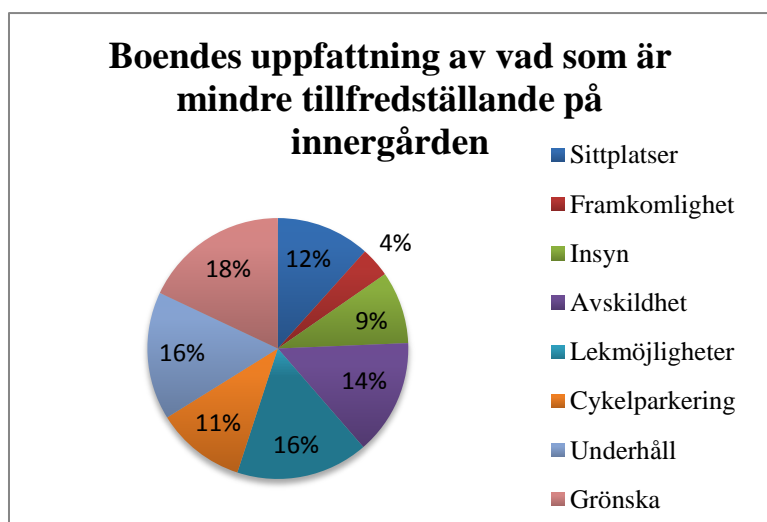
²³ Martin Cagner, Projektutvecklare PEAB Bostad AB, intervju 29 april 2014.

21 % av de boende använder den till att sitta i solen, ta frisk luft, eller göra andra valfria aktiviteter som är möjliga när yttre förhållanden, såsom väder, är gynnsamt. 11 % använder innergården till det som kallas för resulterande aktiviteter, det vill säga när den fysiska miljön upplevs som positiv uppmuntrar det till sociala aktiviteter som hälsningar, samtal och lek. De boendes användning av innergården presenteras i figur 8 nedanför.

Figur 8. Diagram över de boendes användning av innergården.

Av de 115 enkättagarna meddelar 20 % (se tabell 1) att de upplever att det finns faktorer som hindrar dem från att använda innergården, en deltagare nämner exempelvis att det finns glas i sandlådan som hindrar barn från att leka där. Det råder dock delade meningar om vad de menar är mindre bra med innergården. Flest anser dock att grönska och lekmöjligheter ligger i botten, tätt följt av underhåll och avskildhet, vilket presenteras i figur 9. Spridningen vad gäller vad som är mindre tillfredsställande på innergården, samt det faktum att många valt att inte ringa in något alternativ, indikerar att de boende är relativt nöjda med sin gemensamma utemiljö.

Figur 9. Diagram över de boendes uppfattning av vad som är mindre tillfredsställande på innergården.

Flertalet deltagare har alltså påpekat att innergårdens växtlighet brister. En del skriver att rabatterna tar över och att de istället vill ha fler eller större gräsmattor på innergården. En 33-årig arbetande kvinna skriver att "rabatterna ramar in den del där det finns stenplattor ok, men att de finns på bekostnad av en stor gräsplan är synd då underhåll av rabatterna dessutom kostar". En 54-årig kvinna vill ha "mer gräsytor och solitära träd och buskar då det blir mycket ogräs i de stora planteringarna". En man med okänd ålder föreslår "att man kan göra om vissa planteringar, helt eller delvis till gräsmattor". Andra medverkande i undersökningen tycker det finns för få sittgrupper med tillhörande bord på innergården, alltså att det är brist på sittplatser där det går att duka upp för mat vilket gör att de istället går och letar efter sittplatser utanför innergården. En annan problematik som flera anmärker på i sina enkäter är insynen från lägenheterna. En 24-årig kvinna skriver "Ingen typ av avskildhet finns" En annan kvinna, skriver att "insynen från alla lägenheter hämmar en". Det är många som menar att underhållet på lekplatsen brister. En kvinna, 26 år med barn, skriver att det finns "kattbajs och glas på lekplatsen", medan andra skriver att lekplatsen spiller ut mycket sand som åker runt på gården och in i trappuppgångarna. Dessutom anmärker flera att det ligger cigarettfimpar utspritt överallt. En 54-årig kvinna vill "ha bra askkoppar för att slippa alla fimpar på marken" och att det därför bör finnas fler behållare avsedda för fimpar på innergården.

80 % av de boende säger sig ändå tycka om innergården och 68 % tycker att den är estetiskt tilltalande, se tabell 1. Av de som är skeptiska till innergården vill många att valet av växter i rabatterna ses över. En 33-årig kvinna skriver att hon vill ha en "mer varierande lummig känsla med högre buskar och träd. Idag känns innergården platt" säger hon. En annan man i 26-års åldern föreslår ett annat stenunderlag: "man skulle ha brutit av med ett annat plattmönster ibland eller kanske satt lite gatsten. Nu är det genomgående 35*35 betong-plattor. In med lite granit!".

Men överlag är majoriteten av de boende nöjda med innergårdens utformning. Tittar man närmare på de 19 enkäter där deltagarna inte alls är nöjda med innergårdens utformning, baserat på frågan "Tycker du om din innergård?" (se tabell 1), går det tydligt att utträna ett mönster. Samtliga av dessa deltagare tycker inte att innergården är estetiskt tilltalande. Många av dem kommenterar att växtvalet och antalet rabatter är det som brister då de istället föredrar gräsmattor framför rabatter, vilket är i enlighet med de som är nöjda överlag. Ett flertal av dem anser också att det är dåligt med lekmöjligheter, samt att sittplatser och avskildhet brister. Det framgår dock ej exakt vad de anser vara fel med dessa detaljer. Anmärkningsvärt är att ingen av dessa "missnöjda" boende anser att innergården är en social mötesplats trots att flera av dem upplever att det är bra gemenskap på gården. Alla de 19 personerna verkar dock samtliga tycka att innergården är bullerfri och många håller med om att den är skyddad från vind. Av de missnöjda deltagarna var 67 % var kvinnor, 30 % var kvinnor mellan 20 och 30 år, medan resterande hade spridda åldrar. Generellt sett är det alltså liknande brister som tagits upp hos både de som överlag anser sig vara nöjda och de som anser sig vara missnöjda.

Tabell 1. Enkäternas resultat gällande parametrarna sinnesintryck, estetik, funktionalitet och sociala aspekter. Se fullständiga enkätfrågor i bilaga 1.

	Ja	Nej	Vet ej
Tycker om innergården	100	19	7
Faktorer som hindrar	25	73	17
Annan utformning	53	42	20
Estetiskt tilltalande	78	31	6
Skyddad från buller	106	5	4
Skyddad från vind	70	38	7
God stämning	63	5	47
Social mötesplats	32	42	41

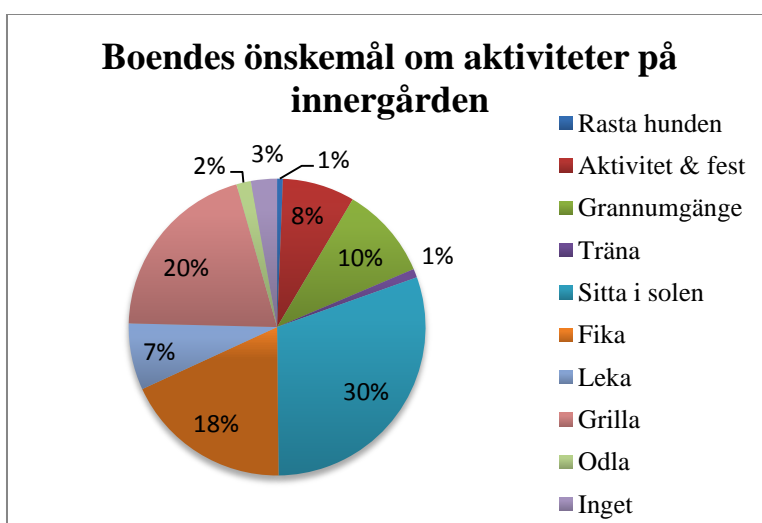
Vidare råder det dock delade meningar om huruvida innergården bör utformas annorlunda, se tabell 1. 46 % anser att något bör göras med utformningen, 36 % tycker att den ska behållas som den är och 17 % har ingen direkt åsikt om just detta. Flertalet av de som tycker att den bör utformas annorlunda syftar främst på lekplatsen, se fotografi i figur 10. En 30-årig kvinna med barn skriver "väldigt tråkigt lekområde som gör att man undviker att sitta/leka där". Samma kvinna föreslår en annan variation, kanske gungor och ett lekhus. En annan mamma vill se en "lekplats som är anpassad för barn i olika åldrar. Idag är den främst till för små barn" skriver hon. En 28-årig kvinna utan barn skriver dock "mer avskildhet, ringa in lekplatsen så barnens leksaker inte ligger överallt". En 32-årig kvinna med barn föreslår att "de som är intresserade skulle kunna betala en mindre avgift till leksaker som vi kan ha på gården". I enkäterna är det också många som nämner att de saknar en bra och funktionell cykelparkering. En 28-årig kvinna skriver "bättre cykelparkeringar, de är för få och de utan vindskydd välter väldigt ofta". En 24-årig man skriver att han "vill ha flera cykelparkeringar med tak där det går att låsa fast cykeln i stolpar".

Figur 10. Fotografi på innergårdens lekplats och sittgrupper.

De boende i kvarteret Spilkumen verkar generellt sett nöjda med skyddet mot utomstående faktorer, då 92 % av de boende tycker att innergården är skyddad från buller och utomstående ljud. Några nämner också att de vill ha lås på soptunnorna så att inte utomstående har inträde till sopstationen. 60 % upplever att innergården är bra skyddad från vind, dock finns det vissa som inte alls håller med, se tabell 1. En av dessa är en 26-årig kvinna som skriver att “placeringen av husen gör att en vindtunnel skapas rätt igenom gården när sydväst-vind ligger på (vanligaste riktningen i Göteborg)”.

I en förfrågan till de boende vad de vill göra på innergården svarar 30 % av deltagarna att de helst vill sitta i solen, när väderförhållandena är bra. Det är också många som vill grilla och fika på gården. Hur många av de boende som vill göra varje aktivitet på innergården presenteras i figur 11 nedanför.

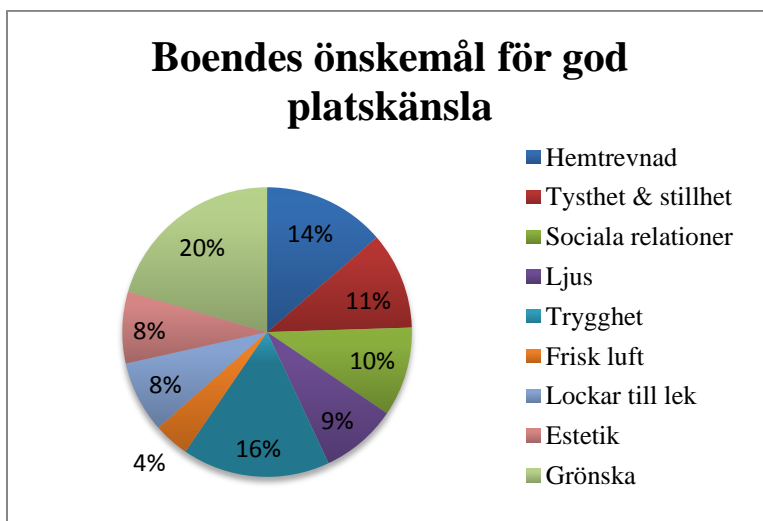
Figur 11. Diagram över de boendes önskemål om aktiviteter på innergården.

En 31-årig man skriver vidare att han “vill ha grillmöjligheter på gården. Idag grillar en del boende uppe på balkongerna då det inte finns en gemensam grill på gården”. En 32-årig man skriver att han “vill kunna spela fotboll, ha picknick och sitta i solen på en gräsplan“. Se den befintliga gräsplanen i figur 12 nedan.

Figur 12. Fotografi på innergårdens gräsplan samt cykelparkeringar under tak.

För att uppnå en god platskänsla på innergården tror de flesta att parametrar såsom grönska, trygghet och hemtrevnad hjälper till. Utfallet är ganska jämnt och andra parametrar såsom tysthet och stillhet, och sociala relationer står också högt på listan, vilket syns i figur 13 nedan. De boendes svar överensstämmer relativt väl med flera av våra parametrar, då grönska, trygghet, sociala aspekter och sinnesintryck (tysthet och stillhet) nämns.

Figur 13. Diagram över de boendes önskemål för god platskänsla.

Av Spilkumens boende svarar 36 % av att de inte tycker att innergården är en social mötesplats, se tabell 1. Nästan lika många - 35 % - har ingen åsikt angående detta och 29 %

anser att innergården är en social mötesplats, vilket tyder på oliktankande gällande synen på innergårdens sociala aspekter, som är en av undersökningsparametrarna för skapade av platskänsla. Dock tycker majoriteten av de boende, 55 %, att stämningen är god, vilket ändå tyder på en viss gemenskap på innergården. 44 % har ingen direkt uppfattning om stämningen medan 4 % istället anser att det råder dålig stämning på gården.

Avslutningsvis kom en 26-åring med okänt kön med förslaget att det behövs “flera rumsbildande element som skapar olika platser” för att bidra till en god platskänsla. En 64-årig man menar att växtlighet är viktigt för att det “bringer en lummig avskildhet” som han anser vara önskvärt på innergården, medan en 25-årig kvinna “vill ha en innergård som lockar till att gå ut och leka” för att hon ska trivas i sin boendemiljö.

7. Diskussion

I följande stycke diskuteras och analyseras resultatet av undersökningen och studiens frågeställningar besvaras. Planerarnas vision jämförs med de boendes uppfattning angående platskänslan och den fysiska miljön, maktförhållanden i planeringsprocessen tas upp, de boendes användning av innergården analyseras, förklaringsparametrarnas betydelse diskuteras och förslag till vidare forskning ges.

7.1. *Platskänsla*

Då platskänslan uppfattas olika av olika människor beroende på till exempel tidigare erfarenheter, händelser, personlighet och humör, är det svårt att regelrätt mäta platskänsla. Vi har dock analyserat och undersökt den genom att använda ett antal parametrar - funktionalitet, trygghet, estetik, grönska, avskildhet, sinnesintryck och sociala aspekter. Det är även så att platskänslan konstant rekonstrueras och kan behöva tid att etableras (Knox & Pinch 2006:196), vilket blir en betydande påverkansfaktor i fallet med denna nybyggda innergård. Landskapsarkitekten Karlsson berättar att planeringen och utformningen utgått från ett brett användarperspektiv men inte gått mycket djupare än att skapa en plats där folk trivs, kan slå sig ner i solen en stund samt ta sig till skola/arbete. Alltså har inte begreppet *platskänsla* i någon vidare bemärkelse tagits med i planeringen av innergården, något som dock diskuteras vidare nedan för varje enskild parameter. Viktigt att notera är att alla nämnda parametrar som kan generera en positiv platskänsla även kan generera en negativ platskänsla, beroende på kontexten och kvaliteten hos de sociala interaktionerna mellan de boende på kvarteret Spilkumen - något som planerarna som sagt inte kan styra över.

7.2. *Planerarnas vision i jämförelse med de boendes uppfattning gällande innergården*

Vår frågeställning – ”Hur ser planerarnas vision ut för Spilkumens innergård?” – kan besvaras med att planerarnas sammanlagda vision för kvarteret Spilkumens innergård var att det skulle vara en funktionell utemiljö som främst sätter praktiska användningsområden i fokus, då den fysiska planeringen i högsta grad påverkar de boendes utomhusaktiviteter. De boende på kvarteret Spilkumen är överens om att de flesta kvalitéer hos parametern funktionalitet uppfylls, med undantag för sittgrupper som ett flertal anser vara felplacerade och/eller begränsade till utbudet. Flera av de boende anmärker också att det finns för få cykelstationer på innergården, att fler bör vara under tak och att det bör finnas möjligheter att låsa fast cyklarna i cykelställen. Angående parametern estetik uttrycks det i den sammanlagda visionen en strävan mot att skapa ett estetiskt tilltalande helhetsintryck av innergården. För att åstadkomma detta berättar planchef Fondén att det har varit viktigt med färgval, utformning av rabatter, mångfaldig grönska, design på sopstation och cykelställ med mera. Sammantaget anser hela 68 % av de boende att de är nöjda med den estetiska utformningen av innergården, vilket innebär att visionen gällande denna parameter stämmer relativt väl med de boendes uppfattning.

En annan mycket viktig parameter i visionen var att innergården skulle vara en tyst och lugn, ljus och öppen miljö, trots att Spilkumen ligger på en ovanligt utsatt plats. En av de stora farhågorna var att Lundbyleden skulle hota denna vision, varför en stor arkitekturtrad glasvägg

byggdes för att hålla ljud och buller borta. Detta upplever de boende har gett ett lyckat resultat - hela 92 % anser att innergården är skyddad från buller. Dock har parametrarna ljus och vind kommit i skymundan i visionen för Spilkumens innergård, även om just husens placering är uttänkt att skydda mot den värsta vinden och optimera solljusinstrålning. Bland de boende råder det delade meningar om vad de tycker angående parametern sinnesintryck, där ljud, ljus och vind alltså är inkluderat, men majoriteten av de boende har ändå inte anmärkt negativt på dessa. Ljus är även en grundförutsättning för trygghet enligt PEABs projektutvecklare Cagner, som betonade vikten av just parametern trygghet för en innergårds platskänsla. Gällande tryggheten var det dock endast 16 % av de boende som ansåg det vara en viktig parameter för platskänslan, vilket alltså inte överensstämmer med visionen som ansåg det vara en av de viktigaste parametrarna. Dock kan detta bero på att de flesta boende känner sig trygga, något som gör att de inte reflekterar över vikten av trygghet. Detta skulle kunna hårdnas till att hävda att vad de boende inte har klagat på kan anses vara lyckat och fungerande. Något som hade kunnat öka tryggheten, ifall den hade varit ett problem, är enligt flera källor att ha lokaler till handel eller liknande i bottenplan. Förutsättningarna för detta finns då möjligheten står inskriven i detaljplanen, vilket kan komma att nyttjas i framtiden (Fondén et al. 2005:7). I nuläget finns dock inte behovet på grund av närheten till andra handelsområden samt till centrum.

Grönska är en annan parameter som var viktig i visionen för innergården då växtligheten spelar stor roll för hur den gemensamma bostadsmiljön upplevs. Speciellt PEAB betonade grönskans vikt både för estetiken och för funktionalitetens skull. Landskapsarkitekten Karlssons mål var att växter skulle dela in den relativt stora innergården i olika rum för att det bör finnas alternativ till umgängesställen och inredning, samt att växterna skulle kunna ge lite insynskydd så att boende kan känna sig mindre övervakade från kringliggande fönster och balkonger. Många boende anser dock inte att växterna tillfredsställer dessa behov, och ett flertal är inte nöjda med avskildheten på innergården. Detta kan bero på att slutresultatet inte blev helt och hållet detsamma som Karlsson hade tänkt ut, då PEAB till slut valde ett annat växtsortiment av ekonomiska och tekniska skäl, vilket innebar färre höga träd som hade kunnat ge insynskydd. Detta diskuteras mer i nästa avsnitt. Flera boende anmärker alltså på bristande avskildhet, att "insynen från alla lägenheter hämmar en", dock behöver en övervakad innergård inte alltid innebära något negativt. Känslan av att någon annan ser en kan öka känslan av trygghet då en öppen utemiljö med fler människor i rörelse blir en form av informell bevakning, vilket istället kan öka trygghetskänslan hos boende (Sundborg 2010:48-59). Detta kan eventuellt vara vad de boende, som inte har klagat på avskildheten, anser. Angående växtligheten ansåg de boende också att det finns för många rabatter som inte fyller någon funktion, och att de dessutom inte är så estetiskt tilltalande. En del boende vill hellre ha fler gräsmattor där fysiska aktiviteter kan äga rum, än de rabatter som finns där idag. Skulle gräsmattor anläggas på bekostnad av rabatter skulle dock rumsindelningen och eventuellt avskildheten minska än mer då insynen ovanifrån skulle bli större.

Både planchefens och PEABs vision för innergården var främst inriktad på det fysiska, medan ansvaret för de sociala aspekterna överläts till Tyréns, som i sin vision inte bara eftersträvar det funktionella i utformningen utan också dess sociala konsekvenser och det som får boende

att trivas. Planerarnas sammanlagda vision för Spilkumens innergård säger dock inte så mycket om sociala interaktioner, förutom att det ofta är något som till viss del tas hänsyn till - exempelvis genom att sittgrupper är placerade så att de främjar interaktion mellan grannar och så vidare (Gehl 2011:74,155,157-159). Majoriteten av grannarna anser dock inte att innergården är en social mötesplats, men ändå menar många att det är en god stämning i grannskapet. Osäkerheten kring innergårdens sociala aspekter pekar på att visionen att tillgodose dessa inte är uppfylld och att mer hade kunnat göras för att främja sociala interaktioner. Dock kan det diskuteras huruvida de boende faktiskt önskar att innergården skulle vara en social mötesplats, endast 10 % av de boende har satt detta på sin topp 3-lista angående vad de anser är viktigast för en innergårds platskänsla. Det betyder dock heller inte att de inte vill ha sociala relationer med sina grannar, bara att det finns andra saker de hellre gör. Detta diskuteras vidare under rubriken "Slutresultat". Många boende föreslog en grill och bättre lekplats, vilket skulle kunna bidra till fler sociala interaktioner. Flera källor, bland annat Hague (2005:188) tar upp att människor ofta behöver en ursäkt, en aktivitet så som till exempel odling, för ta sig ut och även uppehålla sig i en utemiljö en längre tid, varför en grill eller liknande hade varit lämpligt. En anledning till varför gemenskapen inte är så stor i kvarteret Spilkumen är att känslan av god gemenskap tenderar att vara stark i områden där det bor mycket barn då det är större sannolikhet för tillfälligheter att boende stöter på varandra i olika sammanhang då, och i Spilkumen bor det inte så många barnfamiljer. Dock kan även tidsaspekten här vara relevant - att sociala kontakter och föreningar inte har byggts upp ännu då tidigaste inflyttningen var för tre år sedan. Så länge boendepopulationen förblir relativt stabil, utan för mycket in- och utflyttning eller person- och arbetsrörlighet, kan gemenskapen komma att bli bättre och frekvensen av sociala interaktioner öka (Knox & Pinch 2006:189-190). Socialt liv och gemenskap gynnas som tidigare nämnt av att det finns fysiska förutsättningar för aktiviteter och för att uppehålla sig i rummet. Här är sittplatser en mycket viktig aspekt då de gör just detta - de underlättar aktiviteter såsom att till exempel titta på människor, äta, läsa, sola och prata, vilket i sin tur kan generera vidare aktiviteter och skapa en positiv spiral vad gäller sociala aspekter. Alltså skapar de valfria aktiviteterna, de som bara tar form när de yttre förhållandena är gynnsamma, förutsättningar för sociala aktiviteter att utvecklas och öka i antal, vilket innebär att planering av den fysiska miljön är vitalt för att skapa en god platskänsla (Gehl 2011:9-12).

Enligt planbeskrivningen kan Spilkumens nya bostadsrätter komma att bidra till en bättre social blandning och integration inom stadsdelen i stort, då den idag till stor del består av hyreslägenheter. I och med den stora andelen bostadsrätter i det enskilda kvarteret skulle det å andra sidan istället kunna uppstå främlingsfientlighet ifall de boende blir en väldigt sammansvetsad grupp med liknande social status och ekonomisk bakgrund, vilket ger ett ensidigt perspektiv och att man klappar varandra på axeln då man har liknande åsikter. Detta kan möjligen ske i vårt fall då det kan antas vara relativt välbärgade människor som bor i dessa lägenheter, vilket innebär att de har liknande social och ekonomisk status i samhället, och därmed kan antas vara en relativt homogen grupp. Den sociala sammansättningen i kvarteret kan alltså lika gärna bidra till segregation som integration i samhället, då sociala hierarkier, normer och den övergripande platskänslan likväl som den fysiska tillgängligheten påverkar hur offentlig och välkomnande en innergård uppfattas vara (Sundborg 2010:49-50).

Vår innergård anser vi räknas vara halv-offentlig då de boende genom bostadsrättsföreningarna innehar ansvaret men då den också är öppen för allmänheten, något även Fondén höll med om. Enligt planerarna var avsikten att främst de boende skulle använda sig av innergården, vilket förstärks av husens placering som kan verka exkluderande, men att syftet ändå var att det skulle vara ett brett användarperspektiv. PEABs projektutvecklare Cagner påpekade dock vikten av att "anpassa gården efter rådande förhållanden" då det fanns vissa begränsningar vid utformandet och planerandet av innergården. Till exempel finns det, som tidigare nämnt, ett garage under hela innergården vilket begränsar tyngden och husbyggandet, samtidigt som trappuppgångarna från detta garage hade en fast plats, likaså sopnedkastan för sopsugen som dessutom inte får sprida dålig lukt, till vilka utformningen därför tvingades ta hänsyn till. Garaget medför även att vattenavrinningen är särskilt viktigt, så att det inte läcker ner i garaget. Alltså är det viktigt att poängtera att planerarna har tvingats ta hänsyn till dessa begränsningar och att det därmed har satts upp vissa hinder för att kunna utforma innergården enligt platskänsl-parametrarna.

De viktigaste parametrarna för planerarnas vision var funktionalitet, ljud (sinnesintryck), trygghet och grönska, vilket är väldigt grundläggande och praktiska parametrar. För de boende är det inte lika tydligt vad som varit viktigast, men grönskan och funktionaliteten var väldigt omtalad, och indirekt kan vi utläsa att även sociala aspekter och trygghet varit viktigt, även om de boendes positiva uppfattningar delvis har fått klarläggas utifrån vad de har varit mindre negativa till. Genom att fråga öppna, ostrukturerade frågor under intervjuerna samt ge de boende upprepade möjligheter att svara fritt på tomma rader på enkäten, har vi skapat förutsättningar för nya parametrar gällande platskänslan att tas upp. Dock har det visat sig att de valda parametrarna innefattar de synpunkter och aspekter som tagits upp, även om parametrarna varit något mer generellt formulerade. Till exempel får parametern funktionalitet en förstorad vikt då den inkluderar allt från cykelparkering till sopstationer och framkomlighet, vilket är nödvändiga behov som inte nödvändigtvis har med platskänslan att göra. Resultatet av studien visar dock att parametrarna varit lämpliga medel för att klarlägga och analysera platskänslan.

7.3. Maktförhållanden

I denna studie har vi till viss del klarlagt hur maktförhållandena mellan aktörerna i planeringsprocessen har sett ut. Denna planeringsprocess börjar inledningsvis med att en detaljplan tas fram, varvid det i detta skede är viktigt att lägga en bra grund för till exempel sociala mötesplatser, då både byggherre och landskapsarkitekt sedan under resterande process måste rätta sig efter vad som står i detaljplanen. Alltså har stadsplanerarna i den här nivån makt vad gäller att styra den fortsatta processen, om än inte i detalj. Det yttersta ansvaret för just Spilkumens innergård hade dock PEAB som byggherrar, men de hade alltså regler och restriktioner att följa som Stadsbyggnadskontoret fastslagit i detaljplanen. PEAB hade i sin tur egna krav, restriktioner och önsknings gällande den fysiska miljön som de sedan anlidade Tyréns att följa i det grafiska utformandet av innergården. Enligt Cagner och Sandegård från PEAB var det Tyréns uppgift att ta med samtliga påverkansfaktorer i sin plan, framförallt sådant som de sociala aspekterna och platskänslan. Tyréns är därför den aktör som främst representerar visionen för platskänslan, dock utifrån de andra aktörernas villkor. Cagner

berättade att PEAB förlitar sig på konsulternas analys och själva inte gör någon djupdykning i utformningen. Dock har vi redan nämnt att de boende klagat på växtligheten, vilket landskapsarkitekten Karlsson förklarade kan bero på att den som sagt inte är utformad enligt Tyréns slutgiltiga plan utan att PEAB har bytt ut några växtarter och minskat antalet höga träd, något som gör att de nya besluten möjligtvis inte har lika stor grund i genomtänkta strategier för platskänslan och de boendes preferenser. Som Karlsson säger är PEAB kanske inte medvetna om den effekt deras ändringar ger utan att ekonomiska perspektiv troligtvis spelar in, samt eventuellt nya beräkningar på hur mycket tyngd bjälkarna i garaget klarar. Det faktum att den aktör i planeringsprocessen som har kunskap om platskänsla och även uppgiften att inkludera den, är den med minst makt påverkar förstås hur platskänslan blir i slutresultatet. Karlsson anser dock att dialogen har varit bra med PEAB under arbetets gång, och som Fondén tillägger är det ju PEAB som är ytterst beroende av att hitta kunderna och få projektet att gå runt ekonomiskt, vilket kan stödja det faktum att PEAB bör ha mest makt. Dock bör inte ekonomiska perspektiv tillåtas styra för mycket, då sociala aspekter och platskänsla, som är viktigt för människors välbefinnande, lätt bortprioriteras. Ett annat iakttagande är att eftersom det är så många aktörer i både plan- och byggprocess är det ingen som har övergripande koll. Detta kan leda till att detaljer i den fysiska miljön och upplevelserna som följer bli åsidosatta och lämnade åt slump och förhoppningar. Beslut och planeringsprocesser på olika skalnivåer är oskiljaktigt länkade, då det är i den byggda miljöns fysiska gestaltning användarna utvärderar resultatet av samtliga beslut som tagits på alla skalnivåer i planeringsprocessen, vilket vi anser innebär att samarbete, kontinuerlig dialog och ett holistiskt perspektiv är viktigt i planeringsprocessen för ett lyckat resultat (Gehl 2011:83).

Planerarna, som kan sägas ha ett outsider-perspektiv, har inrett Spilkumens innergård genom att prioritera parametern funktionalitet för att innergården ska hålla i längden. De boende, som istället kan sägas ha ett inifrånperspektiv, hade med stor sannolikhet prioriterat annorlunda i vissa fall. Somliga boende är inte nöjda med den fysiska utformningen och dess sociala konsekvenser, så som för dåliga sittplatser, för liten lekplats och brist på öppna ytor där gemensamma aktiviteter kan äga rum. Det är dock stor chans att boende inte är medvetna om de begränsningar som hämmat utformningen på gården, då de kan ha haft svårt att sätta den egna vardagen i ett större sammanhang. Planerarna kan å andra sidan med sitt utifrånperspektiv som yrkesarbetare ha missat behovet av den fysiska planeringens främjande av ett socialt samspel i en boendemiljö, då de uttryckligen inte har prioriterat de sociala aspekterna i utformningen. Dessutom kan de ha hårdragit och generaliserat den tänkta boendegruppen och utformat det urbana rummet därefter (Wikström & Olsson 2012:37,42-43), varför vissa boende kanske anser att deras användarperspektiv inte har tillgodosetts och ibland även försumrats, till exempel kan det vara fallet med de boende som anser sig vara missnöjda med lekplatsen på innergården. Det är en utmaning för alla inblandade i planeringsprocessen att införliva det sociala samspelets mångfald. Planerarna har förvisso erfarenhet från det egna privatlivet, ett eget inifrånperspektiv, som kan vara till hjälp vid planeringen av nya bostadsmiljöer, dock tar i många fall yrkesperspektivet över och faktorer som sociala aspekter riskerar att förbises. Det är därför viktigt som planerare att vara medveten om påverkan från sin sociala, ekonomiska, kulturella och politiska bakgrund, samt

det faktum att den rådande diskursen har satt sin prägel på visionen, så att detta kan tas i beaktande (Jones 2009:3435).

7.4. Tillgodosende av användarperspektiv

Majoriteten av de boende, liksom planerarna, är i stort sett nöjda med innergårdens utformning men trots det används den inte aktivt av dem, då de flesta endast använder den för nödvändiga aktiviteter och ett fåtal för valfria aktiviteter. Detta kan bero på påverkansfaktorer som planerarna inte rör sig på, så som väder. Det är få som vill vistas ute i dåligt väder, oavsett den fysiska utformningen av utemiljön (Gehl 2011:9-12). Läget är en annan faktor, alltså att närheten till centrum gör att boende kanske hellre vill röra sig utanför innergården då det finns mycket som lockar, men att detta inte nödvändigtvis har med innergårdens brister att göra. När det finns caféer i området vill de boende kanske till exempel hellre sitta där än inne på gården med egen picknick (Berglund & Jergeby 1998 se Cerbach 2011:24). De resulterande (sociala) aktiviteterna verkar vara mindre vanliga, vilket delvis kan bero på ointresse, prioritering av redan nära vänner och kollegor samt att den svenska kulturen är ganska sluten och privat. Det kan också vara så att de som inte ska bo i grannskapet speciellt länge gör ett medvetet val genom att hellre investera i andra kontakter än sina grannar, och att de därför inte vistas speciellt mycket på innergården (Mohan & Twigg 2007:2040). Planchefondén och representanterna från PEAB håller med om att det kan vara så att kundgruppen i detta fall har ett mer aktivt vardagsliv och därför ofta rör sig utanför hemmet till andra delar av staden.

Planeringen av utemiljöer bör som sagt sörja för en öppenhet och mångsidighet i användningen av den fysiska strukturen - rum bör upplåtas för att det oordnade ska få existera då det ofta inspirerar till kreativitet och innovation. Detta är även vad de boende har efterfrågat i form av fler gräsytor, som har mer mångsidiga användningsområden än rabatter som helst inte ska röras utan endast betraktas. Att upplåta rum leder alltså i högre grad till appropriation - att göra en plats till sin egen - vilket ofta ger en bättre platskänsla, som i sin tur ofta leder till att användarna värnar mer om platsen (Wikström & Olsson 2012:161). Detta kommer med stor sannolikhet hjälpas av att bostadsrättsföreningarna blir ordentligt etablerade och kan börja omforma innergården utefter de faktiska användarnas önskemål.

Planerarna har som tidigare nämnt utformat innergården för en bred boendegrupp för att användarperspektivet ska bli tillgodosett av så många som möjligt. En innergård som är anpassad efter allas behov riskerar dock att inte vara tillräckligt bra för någon. I denna studie är innergårdens lekplats ett exempel på det då ingen av de boende verkar nöjd med den så som utformningen ser ut idag. Somliga anser att det är en stökig miljö som stör harmonin på innergården och därför bör tas bort helt, medan andra tycker att den ska finnas kvar men att själva utformningen bör ses över så att den blir mer inspirerande för barn i alla åldrar. Planerarna har dock medvetet utelämnat vissa detaljer i utformningen för att de boende själva ska få påverka utformningen genom det nya ägandeskapet, men de grundläggande förutsättningarna ska finnas. En detalj som planerarna har överlätit till de nya ägarna är till exempel den grillplats som många boende har efterfrågat. En grillplats kan dock skapa friktion i grannskapet på så sätt att den kan komma att stärka stämningen på innergården genom att öppna upp för nya samtal mellan boende, men den kan också leda till sämre

stämning på innergården genom att ge upphov till störande aktiviteter på innergården (Sundborg 2010:59). Det är därför upp till bostadsrättföreningen att väga för- och nackdelar om de ska förverkliga en grillplats i framtiden.

7.5. Förslag till vidare forskning

I arbetet med Spilkumens innergård har många intressanta frågor väckts, av vilka vi tyvärr inte har kunnat besvara alla som vi funnit intressanta och av betydelse, då en avgränsning har varit nödvändig. Ett förslag till vidare forskning vi har är därför att gå djupare in på de sociala aspekternas betydelse för platskänslan, och hur detta skulle kunna integreras mer i planeringsprocessen, då vi anser att det sociala är en väldigt viktig påverkansfaktor. Även maktförhållandet mellan de olika aktörerna i planeringsprocessen skulle kunna undersökas och analyseras vidare för att utröna vem som påverkar vad och hur mycket, till exempel genom att klarlägga hur stor påverkan ekonomin har på planeringsprocessen. Våra parametrar var en nödvändig avgränsning för studien, i vidare studier skulle dock andra parametrar kunna undersökas och jämföras sinsemellan gällande deras betydelse för platskänslan. Något vi verkligen skulle vilja framhäva som ett förslag är att göra en jämförelse mellan Spilkumens innergård och en eller flera andra innergårdar för att få en mer genomgripande studie med större bredd och mer analytiskt djup, samt för att analysera de eventuella mönster som finns mellan dessa innergårdar.

8. Slutsats

För att inte nedvärdera fallstudiens värde i sin helhet vill vi inte hårdra några slutsatser, men en slutledning av studien är ändå att den fysiska miljön har stor påverkan på de sociala förutsättningarna på innergården, som dock även är påverkade av andra faktorer som planerarna inte kan rå på. Många aktörer har varit delaktiga i planeringsprocessen och maktförhållandena dem emellan är komplicerade, vilket gör att processens översikt påverkats och begreppet platskänsla samt de sociala aspekterna i viss mån har förbisetts, vilket till viss del speglas i vad de boende anser angående platskänslan i stort. De boendes svar gällande vad som är viktigast för en innergårds platskänsla överensstämmer relativt väl med flera av våra parametrar, som även har bekräftats genom intervjuerna med planerarna. Dock är de boende oeniga om vilka parametrar som är viktigast för platskänslan, vilket indikerar att de är likvärdigt viktiga. De boende är emellertid relativt eniga gällande innergårdens brister – grönska, avskildhet, sociala aspekter och detaljer såsom lekplatsen. Planerarnas vision var fokuserad på generella parametrar så som funktionalitet, grönska, sinnesintryck (buller) och trygghet. Grönskan är alltså den parameter där visionen inte har lyckats tillfredsställa de boendes önskemål, något som främst beror på de byggnadstekniska begränsningarna och inte på planerarna. I övrigt stämmer planerarnas vision för Spilkumens innergård relativt väl överens med de boendes uppfattning om platskänslan gällande de grundläggande funktionella och praktiska aspekterna, men att innergården inte används aktivt tyder på att mer borde gjorts för att främja de sociala aspekterna och platskänslan. Dessa aspekter har dock potential att utvecklas i framtiden med hjälp av bostadsrättsföreningarna, som kan främja de faktiska boendes användarperspektiv. Vår studie visar dock att innergården har en relativt god platskänsla utifrån våra undersökta parametrar och att de boende i nuläget är relativt nöjda med dess utformning. Vi anser slutligen att det i framtiden kan vara viktigt att planeringsprocessen än mer utgår från ett holistiskt perspektiv, att de olika aktörerna är mer integrerade och att de sociala konsekvenserna av den fysiska miljön, till exempel platskänslan, får ta större plats i planeringsprocessen.

9. Källhänvisning

Beidler, K. (2007). *Sense of place and New Urbanism: Towards a Holistic Understanding of Place and Form*. Diss, Virginia Polytechnic Institute and State University.

Björklund, E. & Lidmar, K. (1991). *Bostads- och miljö kvalitet i nybyggda flerbostadsområden*. Byggforskningsrådet, R3:1991. Stockholm: Gotab.

Boverket (2014). *Byggherrens ansvar*. <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Lov--byggande/Byggprocessen/Slutbesked/> [2014-05-05]

Byggfakta (2012). *Porslinsfabriken 2*. <http://www.byggfaktadocu.se/porslinsfabriken-2-herculesgatan-2-fd-spilkumen/projekt.html> [2014-05-02]

Cerbach, C. (2011). *"Här lär man väl bli till man blir jordgubbe": En studie av attraktivitetsbegreppet i ett bostadsområde utifrån ett boendeperspektiv*. Masteruppsats, Stockholms universitet.

DeLyser, D., Herbert, S., Aitken, S., Crang, M. & McDowell, L. (2010). *The Sage Handbook of Qualitative Geography*. Sage Publications Ltd.

Eglinger, S., Hammer, A., Jögård, A. & Öbo, M. (2014). Göteborgs stadsutveckling bygger på tre strategier. *Göteborgsposten*, 25 maj.

Esaiasson, P., Gilliam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts.

Fastighetsbyrån (2014). *Vi kan Porslinsfabriken*.

Fastighetsbyrån (2014). <http://www.fastighetsbyran.se/kontor/goteborg---hisingen/naromraden/porslinsfabriken/> [2014-05-19]

Flowerdew, R & Martin, D. (2005). *Methods in Human Geography: A guide for students doing a research project*. 5. Uppl., Essex: Pearson Education Limited.

Flyvbjerg, B. (2006). *Five Misunderstandings About Case-Study Research*. Denmark: Aalborg University. Sage Publications Ltd.

Fondén, K. Andersson, F. & Zetterberg, J. (2005). *Detaljplan för BOSTÄDER VID HJALMAR BRANTINGSPLATSEN inom stadsdelarna Brämaregården och Tingstadsvassen i Göteborg: Planbeskrivning*. Göteborgs Stad: Stadsbyggnadskontoret.

Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using Public Space*. Translated by Jo Koch. Washington: Island press.

Göteborgs Stad (2013). *Stadsbyggnadskontoret*. http://goteborg.se/wps/portal/enheter/fackforvaltning/stadsbyggnadskontoret!/ut/p/b1/04_SjzQ0Mzc0sDQ3NbXUj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOKNTL0DnYy8jA383QJdDIxC3BzDAkJ8nExDjYAKIoEKDHAARwNC-v088nNT9XOjciwA_IVhoA!!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ [2014-05-02]

Hague, C., Jenkins, P. & Higgins, M. (2005). *Place identity, participation and planning*. London & New York: Routledge.

- Harris, R. & Jarvis, C. (2011). *Statistics for Geography and Environmental Science*. Essex: Pearson.
- Hulthén, A & Ransgård, J. (2012) *Vision Älvstaden: Området centrala Älvstaden*. Göteborg. http://www.centrala Alvstaden.nu/wp-content/uploads/2012/11/Vision_%C3%84lvstaden_SV_web.pdf
- Johnson, B. (2014). *Konstruktionism*. Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/konstruktionism> [2014-05-22].
- Jones. P. (2009). *Putting Architecture in its Social Place: A Cultural Political Economy of Architecture*. Sage Publications Ltd. Urban Studies Journal Foundation.
- Jones, P & Evans, J. (2012). *Rescue Geography: Place Making, Affect and Regeneration*. Sage publications Ltd. Urban Studies Journal Foundation.
- Knez, I. (2005). Attachment and identity as related to a place and its perceived climate. Elsevier. *Journal of environmental psychology*, 25, ss. 207-218. Sweden: University of Gävle.
- Knox, P. & Pinch, S. (2006). *Urban Social Geography: An introduction*. 5. Uppl., Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Magnusson, G. (2010). *Stadsplanering med fokus på människan: En studie med fyra utgångspunkter i att föregripa människans förväntningar*. Karlskrona: Blekinge Tekniska Högskola.
- Mohan, J. & Twigg, L. (2007). *Sense of Place, Quality of Life and Local Socioeconomic Context: Evidence from the Survey of English Housing 2002/03*. Urban Studies Journal, Vol. 44, No. 10, 2029–2045, September.
- Nayak, A. & Jeffrey, A. (2011). *Geographical thought: an introduction to ideas in human geography*. Harlow, England & New York: Pearson Prentice Hall.
- PEAB (2014). *Ljust, trivsamt och levande: Peab utvecklar kvarteret Porslinsfabriken i Göteborg*. <http://www.peab.se/Bostader--projekt/Bostader/Porslinsfabriken-i-Goteborg/> [2014-05-02]
- Sundborg, B. (2010). *Ljus i bebyggelsen: Om stadsplanering och arkitektonisk utformning*. Svensk byggtjänst. Värnamo: Fälth och Hässler AB.
- Tyréns (2011). Illustrationsplan Porslinsfabriken 2. PEAB.
- Ward, S. (2006). Jane Jacobs obituary: Critic of the modernist approach to urban planning who believed that cities were places for people. *The Independent Saturday*, 3 juni.
- Wey, W-M. & Hsu, J. (2013). New Urbanism and Smart Growth: Toward achieving a smart National Taipei University District. Taiwan: National Taipei University. *Habitat International Journal*, 42, ss. 164e174.
- Wikström, T. & Olsson, L. (2012). *Stadens möjligheter: platser och stråk*. Utgivare: Region Skåne, TITA-projektet och Lunds kommun. Malmö: Exakta Printing.

Sittplatser	Framkomlighet	Insyn	Avskildhet
Lekmöjligheter	Cykelparkering	Underhåll	Grönskan

10) Ringa in de 3 alternativ du anser är viktigast för en innergårds platskänsla:

Hemtrevnad	Tysthet och stillhet	Sociala relationerna	Ljus
Trygghet	Frisk luft	Lockar till lek	Estetik
Grönska	Vet ej		

11) Ringa in de 3 alternativ som bäst beskriver vad du vill göra på din innergård:

Rasta hunden	Aktivitet och fest	Grannumgänge	Träna		
Sitta i solen	Fika	Leka	Grilla	Odla	Inget

12) Upplever du att det är god stämning i grannskapet?

Ja Nej Vet ej

13) Upplever du att innergården är en social mötesplats?

Ja Nej Vet ej

14) Upplever du att det finns någon faktor som hindrar dig från att använda innergården?

Ja Nej Vet ej

15) Om ja, vad?

16) Anser du att innergården bör utformas annorlunda?

Ja Nej Vet ej

17) Om Ja, beskriv gärna hur:

18) Har du några övriga önskningar eller behov angående din innergård?

19) Kan du tänka delta i en djupare intervju ute på innergården? Om Ja, vänligen skriv din mail och/eller telefonnummer här

Tack för er medverkan!

Bilaga 2. Strukturmall för intervjufrågor

Intervjufrågor till planchef Kenneth Fondén från Stadsbyggnadskontoret, projektutvecklare Martin Cagner och Camilla Sandegård från PEAB, samt landskapsarkitekt Maria Karlsson från Tyréns.

Vilken roll hade du under planeringsfasen för innergården?

- Vem jobbade du för?
- Berätta lite om planeringsprocessen:

Hur ser ett byggprojekt ut från ide till verkställande, speciellt gällande utemiljön?

Vilka aktörer var inblandade i detta byggprojekt?

- Markägare?

- Byggherre?

Vem ansvarade för vad?

- Vem/vilka planerade innergården?
- Har du någon uppfattning om vem som hade något att säga till om? Hur såg maktförhållandet ut?

- Kommunens/Peabs/Tyréns roll?

- Hur mycket har planerarna fått säga till om gällande innergården?

- Vad var den grundläggande visionen för Kvillegatans innergård?
- Vart kom visionen ifrån/vilken diskurs härstammar den från?

- Stil/Era

-Urban design

- Är utformningen av innergården i linje med samtida trender inom design/planering? Tidsenligt?
- Varför valde ni bort blandstad-konceptet - att ha servicebutiker på bottenplan? (står att de ska ha det i planbeskrivningen)
- Har ni planerat utifrån ett användarperspektiv?

- Vem var den tänkta "typiska boenden"?

- Har ni anpassat den fysiska utemiljön efter den tänkta boendegruppens behov?

- Har ni haft sociala interaktioner i åtanke under planeringsstadiet av innergården?
- Har ni haft platskänslan i åtanke under planeringsstadiet av innergården?
- Vilka parametrar har varit de viktigaste att förhålla sig till vid utformningen av innergården?
- Fanns det några hinder eller begränsningar för visionen och utformningen av innergården?
- Anser ni att det blev ett lyckat resultat?
- Vad hade kunnat göras annorlunda?
- Har ni fått respons från de boende?

- Vad tror du att de boende kommer att svara/tycka om området?